

Deus permisit etiam in omnibus libris Deuterocanonicis; imo permisit multos libros prophetarum intercedere, qui citantur in libris Regum. Sane Esdras, vel quisquis est libri Auctor, vir fuit doctus et pius, ut patet librum legenti. Unde noster Alcazar in cap. vii *Apocal.* pag. 489, littera A: Suspicio, inquit, librum quartum Esdræ scriptum post Apocalypsim, ejusque auctorem alludere voluisse ad Apocalypsim, sed ipsius seriem et contextum non probe tenuisse. Verum ex dictis liquet librum hunc scriptum ante Apocalypsim, ideoque S. Joannem in *Apocalypsi* ad eum alludere. Audi elegantem pianque Esdræ visionem, quam ipse recenset hoc lib. cap. ii, atque persimilem illi, quam narrat S. Joannes, *Apoc.* cap. vii: «Ego Esdras vidi in monte Sion turbam, quam numerare non potui, et omnes canticis collaudabant Dominum. Et in medio eorum erat juvenis statura celsus, eminentior omnibus illis, et singularis eorum capitibus imponebat coronas, et magis exaltabatur: ego autem miraculo tenebar. Tunc interrogavi Angelum et dixi: Qui sunt hi, Domine? Qui respondens dixit mihi: Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, et immortalem

sumpserunt, et confessi sunt nomen Dei: imo coronantur et accipiunt palmas. Et dixi Angelo: Ille juvenis quis est, qui eis coronas imponit, et palmas in manus tradit? Et respondens dixit mihi: Ipse est Filius Dei, quem in sæculo confessi sunt: ego autem magnificare eos cepi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt.»

Denique Auctor hujus lib. IV, cap. i, vers. 4, significat se eundem esse cum Esdra scriba et sacerdote, qui auctor fuit libri primi; nam vocat se filium Saraie Pontificis, eosdemque avos et avos recenset, quos recensuit Esdras, lib. I, cap. vii; sed Esdras ibi quindecim duntaxat avos numerat, hic vero novemdecim. Unde liquet aliquos eis ab Esdra omissos cap. vii. Auctor ergo hujus libri, vel fuit Esdras, vel certe Esdra personam assumit: semper enim in Esdræ persona loquitur (1).

(1) D. Calmetus in duabus de tertio et quarto libro Esdræ dissertationibus, minus favet istis libris, licet tamen quartum tertio anteponat. Porro tertii libri auctorem Joannem hellenistam vetustissimum esse, quarti vero scriptorem sævientiū primis adversus Christiane persecutionibus vixisse assertit.

COMMENTARIA IN TOBIAM.

ARGUMENTUM.

Queritur primo an hic Liber sit canonicus, ut infallibilis, et divine sit veritatis? Respondeo, olim nonnullos Patres eum non habuisse pro canonico, eo quod non exstet in canone Hebræorum. Idem censent de libro *Judith*, *Sapientie*, *Ecclesiastici* et *Machabæorum*. Ita S. Hieronymus in *Prologo Galeato*, S. Athanasius in *Synopsi*, Nazianzenus in *car. De libris Sacris*, Lyranus et Abulensis.

Verum jam de fide est, eum æque ac cæteros jam nominatos, esse canonicum; ita enim definit Concilium Carthaginiense III, *Can. xvii*, Concilium Florentinum et Tridentinum, sess. iv, et Gelasius primus in decreto de divinis libris, ac talem eum habuere S. Ireneus, S. Chrysostomus, S. Augustinus, Cyprianus, Ambrosius, Basilius, Clemens Alexander, Rabanus, Cassiodorus, Isidorus, et alii quos citat Bellarminus, lib. I *De verb. Dei*, cap. xi, Serarius hic, et Sixtus Senensis, lib. VIII *Biblioth. hæresi* 11 (1).

(1) Hujus libri canonicitas, præterquam nitatur Conciliorum et Patrum auctoritate, probari potest insuper: Primo, testimonio auctorum librorum qui vere divini et inspirati ab omnibus habentur. Auctor *Eccli.* xix, 13, de libro *Tobie*, iv, 10, 11, sententiam de fructibus elemosynæ mutans videtur: Descriptio novæ Jerusalem quæ in *Apocal.* legitur, cap. xxi, e libro *Tobie*, cap. xii, haud dubie desumitur. Ipse Salvator apud *Matth.* vii, 28, hujus libri *Tobie* sententiam videtur alludere: «quoniam alio oleris fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri tactas,» iv, 16; nam addendo: «Hæc est enim lex et Propheta,» satis clare probat se aliquem e Scripturis locum innovere voluisse.

Secundo, ipsa libri natura; quippe qui nihil nisi vere inspirati auctoris dignum continet; a Deo jubente scriptus fuit, cap. xii, 20, et duas insuper prophetas ab ipso auctore factas exhibet, unam de Jerusalem et allegoricæ de Ecclesia, cap. xiii; alteram, quam Tobias postquam moriens vallicinatur de eversione Ninivæ et Jerusalem, de dispersione et reditu Judæorum.
Tertio, imbecillitate rationum quæ divinitati hujus libri opponuntur. Nam quod liber *Tobie* in Hebræorum canone non coepit mirum, cum dici possit non fuisse repertum nisi postquam Esdræ canon, qui libros solummodo hebræos scriptos continebat, clausus fuit. Hunc equidem librum Ecclesia statim inter sacra volumina non admisit, quia primum solum Hebræorum canonem tenendum censuit; attamen illum semper ut vere divinum et honoravit et prædicavit, usque dum canonicis libris inseruit et annoveravit. Enimvero a principio,

Queritur secundo, quodnam sit ejus Argumentum? Respondeo, describere vitam, gesta, et mores Tobie utriusque, patris scilicet, et filii, qui fuere speculum probitatis, ideoque a conjugibus omnibus imitandi. Liber hic enim totus est moralis et pius, ac exemplar vite honestæ et sanctæ exhibet adolescentibus, præsertim sponsis, item vivum exemplum custodiæ Angelorum. Docet insuper quanta sit vis et virtus orationis, quis debeat esse usus et finis conjugii, ac qualis vita conjugatorum. Tobias ergo economicus est, ac longe superat economicos Aristotelis et Xenophonis. Denique quanta sit Dei erga suos fidei providentia, quantamque eorum curam gerat, ut per omnia eos dirigat ad optatum finem.

Cavendus est hic error Pauli Fagii, qui in sua versione Latina Tobie ex textu Hebræo, in præfatione assertit librum hunc non esse historiam, sed comœdiam comica ratione conscriptam, ut auctor boni patris familias in eo typum ob oculos poneret, ideoque apte ei Tobie nomen dederit. Tobias enim bonitatem et probitatem significat: unde alius Tobias filius patri similis editur et prodiguntur. Sic Xenophon scripsit *Cyropædiam*, ut in Cyro daret ideam boni principis, et economicum, ut in eo verum patrem familias describeret. Verum certum est hanc veram esse historiam, ut omnes orthodoxi censent; nam in ea nominantur tempora, persone, anni, et acta tam Tobie utriusque, quam Angeli Raphaelis, Saræ, etc., quasi vere historie: si enim essent hæc omnia comica et ficta, non vera et facta, liber hic excusari non posset a furo, sed nec a mendacio (2).

non alias Scripturas admisit Ecclesia Romana, nisi quæ in Biblia Judæorum Hellenistarum continebantur, inter quas liber *Tobie* recensetur. Adde quod vetus Itælica, quæ tempore Apostolorum obtinebat, hunc etiam librum comprehendebat, et quod cum Ecclesia græca semper ut vere canonicum retinuit. Tandem S. Augustinus, licet hunc librum a Judæis non receptum fateatur, «tamen, inquit, recipit ejusdem Salvatoris Ecclesia,» lib. XVIII *De Civit. Dei*, cap. xxxvi.

Difficultates, antiologiæ, mendacia etiam quæ in hoc libro reperiretur, et probarent, juxta quosdam, Spiritus Sancti non esse factum, suo queque loco enucleantur.

(2) Doctor fahn, in Universitate Vienneſi S. Scripturae olim professor, permultis difficultatibus quas in hoc libro

Est historia non comœdia.

Chalda-
ic con-
scripta.

Quæritur tertio, qua lingua hic liber sit conscriptus? Paulus Fagius, natione Germanus, secta Lutheranus, sumum Lutherum secutus, putat primitus Hebraice conscriptum, esseque illum, quem Constantinopoli ad se allatum assertit, quemque ipse ex Hebræo in Latinum traduxit, et typis vulgavit, idque arguere styli sinceritatem, soliditatem, et correspondentiam cum aliis libris Hebraicis; et ex Hebræo deinde translatum esse in idioma Græcum, et ex Græca in Chaldaicum, ex Chaldaeo denique a S. Hieronymo tractatum in Latinum.

Verum Hebræus ille primogenitus Tobie textus, editus e Fagio, supposititius videtur. Mirum enim est eum non fuisse a S. Hieronymo visum, qui expresse testatur hic in præfatione hunc librum non Hebræo, sed Chaldaeo sermone conscriptum. Porro phrasis textus Hebræi a Fagio editi plane videtur esse alienius mimi Rabbini, qui pueriliter ad verbum ex Græco Tobiam in Hebræum traduxerit. Græco enim sæpe ad verbum respondet: unde ex eo traductus videtur, resectis nonnullis que Fagio vel traductori displicebant. Addit nonnulla ridicula, ut quod Tobias, cum curari non posset, iverit in Alemaniam, sive Germaniam, quod dederit tertias decimas pro restauranda domo, secundum legem Domitii. Harum enim decimarum nulla in lege est mentio.

Fixum ergo sit ex S. Hieronymo librum hunc primitus sermone non Hebræo, sed Chaldaeo fuisse conscriptum, ex quo deinde, ceu fonte variae translationes, tam Græce, quam Hebraice, et Syriace emanarunt, de quibus Serarius hic, *Prolegom.* iv.

In Assy-
ria.

Hinc videtur liber hic in captivitate Assyriaca conscriptus: ibi enim usus erat lingue Chaldaicæ, in Judæa vero Hebraicæ. Addit Serarius, quod præter Hebræam, et Græcam illam, que nostræ hinc Latine versioni respondet, alia exstat Hebræa, et Græca paulo amplior et fusior, in qua Tobias semper *diverpiuones*, seu in prima persona loquitur; unde merito putant aliqui Tobiam bis eandem historiam conscripsisse, semel succincte, quam hic habemus; iterumque fusiis, que Græce etiamnum exstat, ut dixi. Hæc posterior exstat apud S. Ambrosium et in Bibliis Complutensibus. Porro hæc versiones sæpe inter se dissentiant. Nobis ex decreto Concilio Tridentino, sess. iv. sequenda est Latina vulgata potius quam Hebræa, et Græca, cum ab ea dissentit.

Auctor
Tobias
ulterius.

Quæritur quarto, quis sit auctor libri? Respondeo: Sixtus Senensis et Serarius censent esse Tobiam utrumque: priorem enim partem scripsisse Tobiam patrem, posteriorem vero Tobiam filium; narrat enim ea que post mortem patris

reperire est, valde affectus, nonnisi ut simplicem parabola habendum esse censuit; sed contra Ecclesiæ fidem, contra omnium Patrum et interpretum sententiam, et contra ipsam libri veracitatem intrinsecam, ut melius antequam difficultati respondendo, probabitur.

conferunt. Probant ex cap. xii, vers. 25, ubi pro «narrate omnia,» Hebræa et Græca habent: *Scribite omnia hæc, que contigerunt, in libro: videtur ergo Tobias pater librum hunc jussu Raphaelis Archangeli usque ad cap. xiii. scripsisse; filius vero id capit ad indicatum jam versum 16, perduxisse. Nam et in illius principio Hebraice ita scriptum: In isto tempore scripsit Tobias ultima verba hæc in gaudio. Tobias, inquam, filius; nam patrem, ut supra dictum, vocare solet Hebræus ille textus non Tobiam, sed Tobi, quemadmodum et statim, dum subjungit: Et dixi Tobi: Benedictus Dominus Deus. Quis vero sit ille tertius qui extremos duos versus addidit, mihi haud comperit, quemadmodum neque constat manum Deteronomio ultimam quis imposuerit, etsi de Josue quorundam est opinio.*

Alii censent aliquem istius ævi scribam, a quo forte Esdras, ut opinatur Sanchez, librum Tobiam scripsisse; nam in codice Græco citatur Jeronimus, quem ætate diu antecessit Tobias uterque, nisi quis dicat Jeroniæ nomen e margine in textum irrepsisse.

Quæritur quinto, quis et qualis fuit Tobias? Respondeo fuisse Galileum oriundum, ex tribu et civitate Nephthali, ut patet cap. i, vers. 1. Fuisse Prophetam liquet ex cap. xiv, vers. 6 et seq., ubi prophetat instans Ninives excidium, ac Jerosolymæ felicitatem et gloriam: unde Beda in cap. xiii: «Repletus, inquit, Tobias spiritu Prophético, de superna Jerusalem multa decantat.»

Idem docet S. Irenæus, lib. i, vers. 34, Hugo, Lyranus, Dionysius, Vatablus et alii. Porro fuit vir eximie patientiæ, charitatis et zeli: unde apte Tobias vocatur. Tobias enim Hebraice idem est quod *bonus Deus*, vel *bonus Dei*, vel *bonitas Dei*, ait Serarius: aut *presse, bonum meum Deus*, ait Paganus in *Nomin. Hebr.* Tobias enim omnes res, et spes omnes, suasque opes in uno Deo reposuit, ut doceret cum Psalmista: «Quid mihi est in celo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum.» *Psalm.* lxxii, 23, et cum S. Francisco: «Deus meus, amor meus, et omnia.»

Tropologie scripsit S. Ambrosius librum de Tobia contra feneratores et avaritiam. Rursus documenta ad bonos mores spectantia, ex hoc libro collegit Petrus Berchorius Pictaviensis, lib. xvii *Moralitatum*. Allegoriam in Tobiam tradidit Beda, tom. iv.

CHRONOTAXIS.

Tobias senior e Chaldaea captivus ductus est in Assyriam a Salmanasar rege, agens annum ætatis 39, ut ex textu Hebræo Serarius et Sallianus colligunt: vixit in captivitate annos 63; vixit ergo universum annos 102. Excecatu fuit anno ætatis 56, vixit cæcus annos quatuor, visum recuperavit anno 60, deinde vixit adhuc annos 42. Hæc juxta textum Latinum vulgatæ editionis, cap. xiv,

Tobias
idem est
quod bo-
nus me-
us De-
us.Scripsit
Tobias
pater.

vers 4, que nobis sequenda est. Nam juxta textum Græcum, Tobias venit in captivitatem anno ætatis 37, vixit in ea annos 125, mortuus est anno 138. Excecatu est anno ætatis 58, vixit cæcus annos octo, visum recepit anno 66, deinde vixit adhuc annos 92.

Tobias junior, ait Serarius, sub finem libri, cum esset duorum annorum, cum patre ductus est in Assyriam. Ivit in Mediam, ibique Saram duxit uxorem, anno ætatis 23 vel 24; vixit cum vivo parente annos 65 vel 66, vixit post parentis mortem annos 99; hoc est universum annos 164 vel 165. Hæc tria ultima vera sunt, juxta textum Græcum, quem sequitur S. Ambrosius, non Latinum vulgatum, qui nobis sequendus est, uti mox dicam.

Rursum Tobias uterque ductus est in Assyriam, anno sexto Ezechie regis Juda: illo enim Salmanasar, expugnata Samaria, decem tribus abduxit in Assyriam, ubi ob virtutem et probitatem charus fuit regi Salmanasar; sed a filio ejus Sennacherib post cladem in Judæa acceptam Judæos persequente questus ad necem, fugiens sese abscondit, donec post 45 dies Sennacherib a filiis occideretur, ut patet cap. i, vers. 24.

Cum eras Tobias senior, anno sexto Ezechie,

quo ductus est in Assyriam, fuerit 39 annorum, ut dictum est, hinc necessario sequitur eum natum esse anno 31 Ozie regis Juda, cum anno sequente Isaias, cap. vi, vidit visionem illam augustam S. Trinitatis, et Seraphinorum illi acclamantium: «Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.» Sub idem tempus cepere Olympiades, ac nati sunt Romulus et Remus Romæ conditores. Mortuus vero est Tobias senior, anno 40 Manassis; nam si a 31 anno Ozie numeres 102 annos (quot vixit Tobias), pervenies ad annum 40 Manassis, Ita Sallianus, Serarius et Sanchez.

Mortuus
40. Ma-
nassis.

Tobias vero junior natus est anno 4 Ezechie regis Juda, sub initia urbis Romæ; mortuus vero anno 46 Josie regis Juda, cum esset 99 annorum, tot enim annos ei dat vulgata editio Latina, cap. xiv, vers. 16, nam ab anno 4 Ezechie ad 46 Josie fluxerit 99 anni. Ita Sallianus et Sanchez. At vero juxta editionem Græcam Tobias junior mortuus est anno ætatis 127: quare hoc computo, mortuus est initio regis Sedecie ultimi regis Judæ paulo ante excidium Jerusalem, et templi patrum a Chaldeis. Ita Serarius. Verum nobis sequenda est Latina vulgata editio ex decreto Concilii Tridentini.

Filius
natus
anno 4
Ezechie,
mortuus
16 Josie.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Descriptum TOBIAS procepta, patria, virtutes eum pueri et juvenis, quam viri, ac ob eas gratum fuisse Salmanasar; sed a filio eius Sennacherib fugere compulsus.

1. Tobias ex tribu et civitate Nephtali (quæ est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad Occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet), 2. cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit, 3. ita ut omnia, quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, impertiret. 4. Cumque esset junior omnibus in tribu Nephtali, nihil tamen puerile gessit in opere. 5. Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium, 6. sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiva sua, et decimas suas fideliter offerens, 7. ita ut in tertio anno proselytis et advenis ministraret omnem decimationem. 8. Hæc et his similia secundum legem Dei puerulus observabat. 9. Cum vero factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei, 10. quem ab infantia timere Deum docuit, et abstinere ab omni peccato. 11. Igitur cum per captivitatem devenisset cum uxore sua, et filio, in civitate Niniven cum omni tribu sua (12. cum omnes eederent ex cibis Gentilium), iste custodivit animam suam, et nunquam contaminatus est in escis eorum. 13. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, 14. et dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quæcumque facere voluisset. 15. Pergebat ergo ad omnes qui erant in captivitate, et monita salutis dabat eis. 16. Cum autem venisset in Rages civitatem Medorum, et ex his, quibus honoratus fuerat a rege, habuisset decem talenta argenti: 17. et cum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti. 18. Post multum vero temporis, mortuo Salmanasar rege, cum regnaret Sennacherib filius ejus pro eo, et natus Israel exosos haberet in conspectu suo: 19. Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, et consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis. 20. Esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, et mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat. 21. Denique cum reversus esset rex Sennacherib, fugiens a Judæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, et iratus multos occideret ex filiis Israel, Tobias sepeliebat corpora eorum. 22. At ubi nuntiatum est regi, jussit eum occidi, et tulit omnem substantiam ejus 23. Tobias vero cum filio suo et cum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. 24. Post dies vero quadraginta quinque occiderunt regem filii ipsius, 25. et reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei.

4. TOBIAS EX TRIBU ET CIVITATE NEPHALI. — In Græco additur Tobie genealogia hoc modo: *Liber sermonum Tobie, filii Tobiel, filii Ananiel, filii Adiel, filii Gabael de semine Asiel, addit Hebræus filii Nephthiel; ergo Tobie pater fuit Tobiel, avus Ananiel, proavus Adiel, vel forte Adiel, abavus Gabael, tritavus Asiel, tetartavus Nephthiel. Avia*

paterna fuit Debhora, sic enim vers. 8, in Hebræo et Græco legitur: *Sicut mandaverat mihi Debhora mater patris mei, propterea quod a patre meo relictus sum orphanus. Hæc ergo avia probe et pie educavit Tobiam, ut ipse suam probitatem illi debeat. Sic Macrina discipula S. Gregorii Thaumaturgi, avia S. Basilii, eum cum fratribus et so-*

fore Macrina educans in omni virtute insignem efformavit, magnumque effecit. Simili modo Ludmilla enutriens S. Wenceslaum ducem Bohemie, eum sanctum et martyrem reddidit.

Porro Tobias fratrem habuit Anaëlem, cujus filii duo Achiacharus, et Nasbas, vel Nabac nominantur in Græco, vers. 8, de quo plura vers. ult. Denique ex *liber sermonum Tobie* liquet Tobiam hujus libri esse auctorem, ideoque Tobias hic in Græco et Hebræo deinceps semper loquitur in prima persona dicens: *Ego Tobias in visis vestris ambulavi*, etc. Rursum hinc patet librum hunc ab eodem bis fuisse conscriptum; primo Chaldaice, sed breviter, ex quo S. Hieronymus nostram vulgatam Latinam traduxit; secundo etiam Chaldaice (licet Serarius malit Hebraice, idque bis scilicet semel a patre Tobia, et secundo ab ejus filio, sed fusiis, ex quo traducta est versio Græca, nisi malis initio fusiis conscriptum, deinde ab ipso auctore, vel alio quopiam fuisse nonnihil abbreviatum.

EX TRIBU ET CIVITATE — quæ a tribu idem nomen accepit, ideoque *capitæ*, ut habent Græca Complutensia (licet Romani habeant *capitæ*, quæ vox quid significet, ignoratur), id est proprie, vocetur « Nephtali, » ex qua prognati fuere plures Christi discipuli et Apostoli, ut patet *Isaia ix, 1*, quorum typus et forte parens fuit noster Tobias.

IN SUPERIORIBUS (regionibus) GALILÆÆ, — e quibus scilicet Jordanis exoriens, quasi e superiore loco in inferiorem defluit, ideoque una Galilæa superior, altera inferior dicitur. Sicut Germania superior dicitur ea quæ adjaçet Rheno nascenti, indeque quasi e superiore in inferiorem locum (qui exinde Germania inferior dicitur) defluerit, ait Serarius.

Galilæa superior dicitur quoque Galilæa gentium, quia pars ejus a Salomone data fuit gentili regi Tyri Hiram, indeque a Tyriis et aliis gentibus incolebatur. Eadem dicitur quoque Samaria, quia reges Israel dominantes in Samaria, quasi metropoli, Galilæam sibi habebant subjectam; alioqui Samaria, proprie non erat Galilæa, sed inter Galilæam et Judæam erat interjecta.

Porro urbs hæc Nephtali, in qua natus est Tobias, in Græco vocatur Thesbe, in qua natus est Elias, indeque dictus Thesbitas. Ita Sallianus, Serarius et alii, licet Adrichomius Thesbe collocet in tribu Gad non Nephtali.

2. CUM CAPTUS ESSET IN DIEBUS SALMANASAR. — Græce corrupte vocatur *Emanassar*. Captus est ergo Tobias anno sexto Ezechias regis Judæ, qui fuit novus, et ultimus Osee regis Israel, quo Salmanasar decem tribus, ac inter eos Tobiam abduxit in Assyriam, lib. IV *Reg. xvii* et *xviii*, licet enim pater Salmanasar, puta Teglathphalasar multos ex decem tribubus jam ante abduxisset, tamen multos pariter in Samaria et Nephtali rehguit, quos omnes tandem abduxit Salmanasar.

VIAM VERITATIS (scilicet viam veræ fidei et religionis æque ac charitatis et virtutis) NON DESERVIT, — *g. d.* inter idololatrias solus fere Tobias mansit verus piusque Dei cultor. Magna hoc fuit constantie et virtutis, quam jam imitantur Catholici in Anglia, Scotia, Saxonia, etc., ideoque laurea cœlesti digni, utpote nobiles illustresque fidei athlete. « Platonem non accepit nobilem philosophia, sed fecit, » ait Seneca, *epist. 44*. Hebræorum est proverbium: « Myrtus semper est myrtus, etiamsi inter urticas sit. » Vide S. Gregorium, lib. I *Moral. cap. 1*: « Sicut, ait, gravioris culpæ inter bonos bonum non esse, ita imensi est præconii bonum etiam inter malos ex stitisse. » D. Bernardus, *serm. 48 in Cantica*: « No medicoris, ait, titulus perfecte virtutis, inter pravo vivere bonum et inter malignantes innocentie retinere candorem. » Exempla sunt in Machabæis, Job, Loth, quem idcirco laudat S. Petrus, II *Epistolæ*, cap. II in Noe et Abraham, et in Philippenisibus cap. II, in Pergamenis, Apoc. II.

3. ITA UT OMNIA, QUÆ HABERE POTERAT, QUOTIDIE CONCAPTIVIS FRATRIBUS (ISRAELITIS) QUI ERANT EX EJUS GENERE, IMPERTIRET, — tum ut eorum captivitatem solaretur, tum ut eorum fami et paupertati succurreret, tum ut eos in verâ fide et religione conservaret, ne illi desciscerent ad idola Assyriorum, ut ab eis vite subsidia impetrarent. Laudatur hic Tobias ante conjugium a septem virtutibus: *primo*, a constantia in fide; *secundo*, a charitate in suos ejus et contribules, vers. 3; *tertio*, quod fugerit malorum consortia vers. 3; *quarto*, ab observantia legis divine, vers. 6; *quinto*, a pietate in Deum, ibidem; *sexto*, quod fideliter Deo offerret omnes decimas et primitias, ibidem; *septimo*, quod a puero cetera legis præcepta servaret, vers. 8.

4. CUMQUE ESSET JUNIOR OMNIBUS (OMNIUM), NIHIL TAMEN PUERILE GESSIT IN OPERE. — Idem fecit S. Machias Hibernie Episcopus; nam ut in ejus vita scribit S. Bernardus: « Agobat senem moribus, annis puer, expertus lascivie puerilis. » Et unum quoddam subjungit: « Quod non modo bonæ, sed et magne ejusdam insigne spei in puero dedisse indicat. Cum enim exitus opinione magistri ejusdam, ad eum litterarum discendarum causa venisset, eumque subuka ludentem, et sulcos, nescio quos, in pariete facientem vidisset, eo, inquit, solo visus offensus puer serius, quod levitatem redoleret, resiliit ab eo. » Talem etiam describit Nazianzenus, *orat. 20*, S. Basilium.

Autem est dogma S. Augustini in *Psal. cxi*: « Sit, inquit, senectus vestra puerilis, et sit pueritia senilis, id est, ut nec sapientia vestra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia, ut laudetis Dominum ex hoc nunc, et usque in seculum. » Nam ut de nonnullis queritur Seneca, *epist. 4*: « Auctoritatem habemus senum, vita puerorum, nec puerorum tantum, sed infantium. Illi levitia, hi falsa formidant, nos utraque. »

5. CUM IRENT OMNES AD VITULOS AUREOS (a Jeroboam)

Myrtus est puerilis inter urticas.

Virtutes Tobias ante conjugium.

Senectus puerilis et pueritia senilis.

Galilæa superior quæ?

Thesbe patria Tobias et Basilii.

boam primo rege Israelis deos erectos et erectos, lib. III Reg. xii, 28), hic SOLUS FUGIEBAT CONSORTIA OMNIUM, SED PERGEBAT IN JERUSALEM. — ad Deum verum adorandum in templo. « Solus, » hoc est pene solus, nam Hebraeus et Graeca addunt cum eo ivisse Ananiam et Jonathan. Tobias ergo fuit quasi solus Israelis; sol enim dictus est, eo quod solus luceat. S. Hippianus, *heresi* 30, Josephum a Constantino Magno comitem creatum dilaudat, quod Seytopoli « solus ipse orthodoxus esset, » ceteri vero omnes Ariani. S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 20, laudat S. Basilium quod secum corruptos Atheniensis Academiae mores devitarit. « Si quis, ait, fluvius per salsum mare dulcis fluere creditur, si quod in igne, quo omnia consumuntur, animal saltitare, id nos inter omnes adulescentes, pravos scilicet et corruptos eramus. » Et quia multorum risus et convicia sunt audientia, auditur Epictetus, *Enchirid.* cap. xix : « Sapientia, inquit, studium suscipere cupis? Ad hoc leipsum statim para, ut deridearis, quasi te subannaturi sint multi, et quasi dicturi : Iste nobis repente philosophus advenit : et unde nobis hoc supereritium? » Addit loco citato Nazianzenus, « Cum sodalibus versabantur, non petulantissimis, sed temperatissimis; non pugnantissimis; sed maxime pacificis, et quibuscumque agere utilissimum, scientes facilius esse militiam a sociis accipere, quam virtutem eis dare, cum et proclivius sibi morbi participem fieri, quam sanitatem largiri. »

PERGEBAT IN JERUSALEM, — addit Graecus in festis scilicet tribus anni praecipuis, nimirum Pascha, et Pentecostes, et Tabernaculorum, uti jubet lex, *Exodi* xxiii, 24.

7. IN TERTIO ANNO. — Erat hoc tertium decimarum genus a lege praescriptum, *Deut.* xiv, 22. Vide quoque ibidem de tribus decimis annotavi.

Hic fuere septem illustres Tobiae virtutes ante conjugium, sequuntur totidem post conjugium, nimirum prima, pia filii institutio, vers. 9; secunda, abstinentia a cibis gentilicis, vers. 12; tertia, quod memor fuerit Dei in toto corde suo, vers. 13; quarta, quod conceptivis monita salutis daret, vers. 15; quinta, quod Gabelo egenti magnam argenti pondus mutuaret, vers. 17; sexta, quod in persecutione Sennacherib suos animaret, omnique opa et opera adjuverit, vers. 19; septima, quod esurientes aluerit, nudos vestiverit, et mortuos sepeliverit, vers. 20.

9. CUM VERO FACTUS ESSET VIR, ACCEPTIT UXOREM ANNAM, — virilem enim aetatem, et fortitudinem exigit conjugium, tum ad prolem validam generandam, tum ad labores, et onera conjugii et familiaritatis fortiter subeunda. Sapienter Pindarus, et ex eo Athenaeus, lib. XI *De canis Sapientium* : « Ne, inquit, actionem aliquam prosequaris animi maturiore numero annorum tuorum, » hoc est, ne ante justam aetatem concubium in eas. Audi Aristotelem, lib. VII *Polit.* cap. xvi : « Est autem ado-

lescentium conjunctio improba ad filiorum procreationem, in cuculis enim animalibus juveniles partus imperfecti sunt, et femine crebrius quam mares, et parva corporis forma gignuntur : quocirca necesse est hoc idem in hominibus providere. Hujus autem conjectura fuerit, quod in quibuscumque civitatibus consuetudo est adulescentium mares, puellasque conjugii, in eisdem inutilia, ac pusilla hominum corpora existunt, in partu quoque laborant magis puellae, ac pereunt plures. » Et paulo post : « Ad continentiam quoque utile est nuptias fieri seriores; imperatores enim esse videntur, cum puellae Veneri assuescunt. At masculorum corpora crescere impediuntur, si adhuc aegrescente semine consuetudinem ineanat. » Verum ob ardorem juvenitatis et periculum incontinentiae, multis salutaris est tantam aetatem non expectare, sed citius uxorem ducere.

10. FILIUM (SUUM) AB INFANTIA DOMUM TIBIAE DOCCIT, ET ASTINERE AB OMNI PECCATO. — Idem filios suos docuit David, *Psal.* xxxiii, 12, et Salomon, *Prov.* iv, 4, et *Ecc.* cap. xxx, vers. 1 et seq. Sic S. Blanca filio suo S. Ludovico, Franciae regi, hoc crebro inculcabat : « Fuge peccatum : malo te videre agentem animam, quam peccatum lethale in Deum tuum admittentem. »

12. CUM OMNES EDERENT RE CIBIS GENTILIUM (pula idololatrias, id est illi que idolis fuerant immolata, vel lege Mosaeica vetitis, uti erat cor porina, etc.), ISTE NUMQUAM CONTAMINATUS EST. — Idem fecit Daniel, cap. i, Eleazarus, et Maclabai, lib. II *Machab.* cap. vi et vii, qui materunt ab Antiocho excarnificari, et in sartagine frigi, quam sultam lege vetitam edere.

13. ET QUONIAM MEMOR FUIT DOMINI (et omnium preceptorum ejus) IN TOTO CORDE SVO, — ut totum cor applicaret, et daret ad cognoscendam et exsequendam in omnibus Dei legem et voluntatem, hinc Deus ei vicem, et gratiam rependit; nam, ut sequitur :

DEDIT ILLI DEUS GRATIAM IN CONSPPECTU SALMANSAR REGIS. — Ex hac gratia regis tria ab eo insignia accepit beneficia. Primum exprimitur, vers. 14 : « Et dedit, inquit, illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quocumque facere voluisset, » qua libertate optime usus est Tobias, obeundo domos Hebraeorum, etisque monita salutis dando, ut sequitur.

Secundum fuere ampla dona et munera, adeo ut ex eis decem talenta traderet Gabelo, ac copiosas in egentibus Hebraeos elemosynas lecerit, ut patet vers. 19 et 20. Fuit ergo Tobias ex regis donis et officio, de quo mox, dives et opulentus.

Tertium addunt Graeca, quae habent, et sui emptor Regis, Graeco *εμπόρος*, id est omnium, quae ad regem spectarent, emptor et procurator, sive esset annona, sive vestes, sive equi, sive arma, sive praedia, etc.; fuit ergo Tobias dispensator domus regiae, uti fuit Joseph Pharaonis, *Genes.* xlv, unde Hebraea habent : *Constitutus fuit super omnia quae*

habuit Salmansar. Fuit igitur Tobias aconomus regis, quae prima est in aula regia dignitas, ideoque honorata, et magni stipendii lucrifera; ex quo proinde Tobias evasit locuples, ut omnibus Hebraeis egentibus sibi liberalitate succurreret.

16. ET EX HIS QUIBUS HONORATUS (id est munera et ditae) FUERAT A REGE, HABUISSET DECEM TALENTA ARGENTI. — Nonnulli, ait Serarius, decem haec talenta confecisse putant 3072 coronatos Francicos; alii sexies mille, eo quod uni talento dent coronatos sexcentos; alii, ut Cardanus, libro *De Libris suis*, uni talento dant ducentos quingentos, unde decem talenta facerent quinque milia ducatorum. Nil enim certi hic assignari potest, eo quod ignoremus an talentum hoc fuerit Babylonicum, an Persicum, an Hebraicum : sed certum est ingentem fuisse summam plurimum millium aureorum; unde patet Tobiae opulentia, aequae ac charitas et liberalitas in Gabelum, aliosque Hebraeos imopes.

17. ET CUM MULTA TURBA GENERIS SUI (gentis suae) GABELUM EGENTEM VIDERET, QUI ERAT EX TRIBU EBUS (Naphtali) SUI CHIROGRAPHO (prudenter, ut sibi cautum foret de debito) DEDIT ILLI MEMORATUM PONDUS ARGENTI. — Pro « dedit, » Graece est *επιπέθετο*, id est *deposuit*, quasi haec pecunia fuerit depositum datum Gabelo ut illud servaret, donec Tobias illud repeteret, et in egenos Judaeos, in Reges et Media degentes, distribueret; ita tamen, ut Gabelo potestatem faceret eo utendi pro urgenti necessitate sua : quare depositum hoc fuit simul et mutuum; sed nullam mutui usuram exegit Tobias, imo nec quidpiam petiit pro lucro sibi cessante et damno emergente, ait S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. xxiv : « Non pignus quasivit, non fiduciosorem poposuit. » Et cap. ii : « Plus honestati quam necessitati consulens cui sua decant, alimoniam commodaverat proximo suo, quam toto vitae suae tempore in tanta indigentia non reposcit. Ubi se fessum vidit, ut depositum senectute, insinavit filio : non tam cupiens commodatum repossere, quam sollicitus ne fraudaret heredem. » Vide hic charitatem et liberalitatem Tobiae.

18. POST MULTUM VERO TEMPORIS, MORTUO SALMANSARE, CUM REGNABAT SENNACHERIB FILIUS EJUS PRO EO, ET FILIOS ISRAEL EXOS HABERET, — ab initio regni sui, sed maxime post acceptam eladem 180 millium caesorum ab Angulo in Judea, anno 14 Ezechiae regis Juda.

19. TOBIAS QUOTIDIE PERGEBAT PER OMNEM COGNATIONEM SUAM, ET CONSOLABATUR EOS, DIVIDEBATQUE UNICUIQUE, PROUT POTERAT, DE FACULTATIBUS SUIS.

20. ESURIENTES ALIEBAT, NUDISQUE VESTIMENTA PRAEBEBAT, ATQUE OCCISIS SEPULTURAM SOLICITUS EXHIBEBAT. — Ecce haec sunt opera pietatis, et misericordiae tam corporalis quam spiritualis, in quibus opes et vires suas pie sanctaeque exhausti Tobias, ob quo martyrii spem, ac pene rem, et lauream consecutus est; uti S. Januarius, S. Marius et Mar-

tha cum filiis, pluresque alii visitantes, alentes et sepelientes martyrum corpora, martyrii coronam adepti sunt.

Tobiae emulorum fuit S. Malachias Episcopus Hiberniae, de quo ita scribit S. Bernardus in ejus Vita post initium : « Denique cura erat ei maxima in sepeliendis defunctis pauperibus, quod hoc sibi non minus humilitatem saperet, quam humanitatem. Nec defuit novo nostro Tobiae reditiva a muliere tentatio, imo a serpente per mulierem. Germana ejus indignitatem (tibi videbatur) officii exhorrens : Quid facis (inquit) o insane? Dimitte mortuos sepelle mortuos suos. Et hoc illi quotidie exprobrans ingerebat, sed respondebat mulieri stulta, juxta stultitiam suam. Misera, tu eloqui casti vocem tenes, sed virtutem ignoras. Ita ministerium ad quod coactus accesserat, devotus tenuit, indefessus exercuit. »

22. AT UNI NUNTIATUM EST REGI (Sennacherib), JUSSIT EUM OCCIDI, ET TULIT OMNEM SUBSTANTIAM EJUS. — Tobias ergo spoliis honorum omnium, ac fugam, et exilium, quod et sententiam mortis pro fide et charitate sua libens accepit, fuit igitur ipse confessor, et voto martyr. Audi S. Ambrosium, lib. *De Tobia*, cap. i : « Ob virtutes scilicet agendas quibus praeditus fuerat, subit erumnam captivitatis, quam forebat humiliter ac patienter, communem magis injuriam, quam privatam dolens; nec sibi virtutum suffragia nihil prodesse deplorans, sed magis eam contumeliam minore suorum peccatorum pretio ablatam. »

Pie et sapienter S. Bernardus in *Sentent.* : « Martyrium sine sanguine, ait, triplex est : Parens in uberitate, quam habuit David et Job; parcitas in paupertate, quam exereuit Tobias, et vidua in Evangelio; castitas in juventute, qua usus est Joseph in Aegypto. »

23. TOBIAS VERO CUM FILIO SUO ET CUM UXORE SUA FUGIENS, NUDUS LATUIT. — Hebraei habent Tobiam delituisse per dies novemdecim.

24. POST DIES VERO 45 (a clade accepta, et fuga ex Judea) OCCIDERUNT REGEM FILII IPSIUS. — Vide dicta IV Reg. xxxii, 21.

25. ET REVERSUS EST TOBIAS IN DOMUM SUAM OMNIBUSQUE FACULTAS (opum) RESTITUTA EST EI. — Quae nimirum adhuc supererat. Nam multa fuisse ab officialibus regis, satellitibus et militibus consumpta, direpta, distracta, dissipata, liquet ex eo quod Anna uxor Tobiae texendo quaesierit victum, ut dicitur cap. ii, 19. Unde S. Ambrosius, cap. i : « Vix tandem, inquit, per amicum potuit, direpto patrimonio, egenus et exsul restitui suis. » Ubi nota *per amicum*; nam Hebraea et Graeca addunt Tobiam bonis suis restitutum fuisse per Achiacharum, sive Akakarum, nepotem suum, qui in magna erat gratia et honore apud Asarhaddon (quem Graeca vocant Sarchodon) filium et successorem Sennacherib. Achiacharus enim (quem Noster, cap. xi, vers. 20, vocat Achior) erat filius Anaelis, qui erat frater Tobiae, quem Asarhaddon consti-

Via est sapientia? para te ut ridearis.

Tobias 7 virtutes post conjugium.

Vers. 9. Virilem enim aetatem, fasti conjugium.

Tobias 7 virtutes post conjugium.

Vers. 22.

Vers. 23.

Vers. 24.

Vers. 25.

Achiachar

tuit primo, suum pincernam; secundo, ab annulo regio, ut quasi sigillifer eo litteras regias obsignaret, qualis fuit Marдохæus apud Assærum, Esther, cap. vi; tertio, totius imperii Assyriorum

duxerit, id est gubernatorem; quarto, rationibus omnibus præfectum, seu Rationalem; quinto, secundum a se sive vicarium suum, ut habent Ibraea et Græca.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias ex sepultura fessus, et obdormiens stercore hirundinum exæcatur: unde ab uxore et amicis convectus affectus, omnia, quasi alter Job, mira excipit patientia.

1. Post hæc vero, cum esset dies festus Domini, et factum esset prandium bonum in domo Tobiae, 2. dixit filio suo: Vade, et adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum. 3. Cumque abiisset, reversus nuntiavit ei unum ex filiis Israel jugulatum jacere in platea. Statimque exsiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunos pervenit ad corpus: 4. tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ut dum sol occubisset, caute sepeliret eum. 5. Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum lactu et tremore, 6. memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem et luctum. 7. Cum vero sol occubisset, abiit, et sepelivit eum. 8. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causa interficij jussus es, et vix effogisti mortis imperium, et iterum quod plaga cæcitas evenit ei; 14. sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vite sue. 15. Nam sicut beato Job insultabant reges, ita isti parentes et cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes: 16. Ubi est spes tua, pro qua elemosynas et sepulturas faciebas? 17. Tobias vero increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui; 18. quoniam filii sanctorum sumus, et vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo. 19. Anna vero uxor ejus poterat ad opus textrinum quotidianè, et de labore caprarum surrum victum, quem consequi poterat, deferebat. 20. Unde factum est ut hædum caprarum accipiens detulisset domi: M. cujus cum vocem balantis vir e us audisset, dixit: Videte ne forte furtivus sit, reddite eum dominis suis; quia non li et nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. 22. Ad hæc uxor ejus irata respondit: Manifeste vana facta est spes tua, et elemosynæ tuæ modo apparuerunt. 23. Atque his et aliis hujuscemodi verbis exprobrabat ei.

1. CUM ESSET DIES FESTUS. — Pentecostes, ut habet Ibraea et Græca. Hoc enim die præcipue est v. candidum operibus charitatis. hæc enim sunt opera Spiritus Sancti, cujus festum celebratur in Pentecoste, Act. ii, 4 et seq.

4. ET DUM SOL OCCUBUISSET, CAUTE (occulte, ne quis eum apud regem accusaret, itaque vite periculum adiret, uti fecerat cap. 1, vers. 22), SUFF-

LIRET EUM. — « Interdicto, ait S. Ambrosius, cap. 1, non revocabatur magis, quam incitabatur, ne deserere offitium pietatis mortis metu videretur: erat misericordie pretium mortis pena. » Idem lib. 1 Offic. cap. iv: « Tobias, ait, formam pietatis expressit evidenter, cum relicto convivio mortuos sepeliret, et ad cibos pauperis mense invitaret inopes. » Et S. Augustinus, lib. De cura pro

mortuis, cap. i et seq.: « Tobias, ait, sepeliendo mortuos Deum promeruisse, teste Angelo, commendatur. » Sepultura enim est ultimum misericordie officium, naturæ debitum, quasi honor defuncti et cognatorum solatium, ac naturæ desiderium. Audi S. Ambrosium hic, cap. i et ii: « Magnum hoc opus. Si viventes operire nulos præcipimus, quanto magis debemus operire defunctorum corpora? Si viantes ad longiora deducere solemus, quanto magis in illam eternam domum profectos, unde jam non revertentur? Nihil hoc officio præstantius, ei conferre, qui tibi jam non potuit reddere, vindicare a volatilibus, vindicare a bestiis consortem naturæ. Fere hanc humanitatem defunctis corporibus dedisse produunt, homines negabunt? »

Adde fidelibus sanctis sepelienda esse corpora, ut per hoc protestemur fidem et spem resurrectionis, scilicet ea non abjici, ut cadavera equorum et canum, quorum animæ cum corpore intereant, sed sepeliri, ut resurrectura in anima, et corpore ad vitam immortalam. Rursus per sepulturam virtuti sanctorum et martyrum magnus defertur honos: unde tanta Pontificibus primis sepeliendo martyres cura existit; imo S. Nicomedes sepeliendo corpus S. Felicie Martyris, et S. Justinus presbyter S. Laurentii, aliique plures per sepulturam martyrum, martyrii lauream adepti sunt.

Sic Marcellianus, postea cum in corpus recens occisi incidisset, illudque sepelire vellet, captus est quasi ille cum occidisset, ideoque damnatus ad mortem; sed Dei providentia factum, ut deprehenderetur cædis auctor, itaque Marcellianus liberaretur, inquit Evagrius, lib. II, cap. 1. Atque hoc opere meruit Marcellianus evehi ad imperium, figuræ maritus S. Pulcheriæ sororis Theodosii Imperatoris, quo proinde nullus melior, nullus fortior, nullus piusior fuit Imperator: Ita Baronius anno Christi 450.

10. CONTIGIT AUTEM UT QUADAM DIE (Græce, eadem illa nocte, quæ scilicet diem Pentecostes, de qua vers. 1 subsecuta est), JACTASSET SE JUXTA PARIETEM. — Hebræus addit: Nec statim ingressus eam domum meam, eo quod pollutus essem super mortuo (ex contactu mortui quem sepeliera juxta legem Numer. xix, 11 et 16): sed dormivi, apertis oculis, extra atrium juxta parietem sub dio, ubi hirundines nidificant, et stercorea in humum egerunt, lisque omnia commaculant (1).

11. ET EX NIDO HIRUNDINUM DORMIENTI ILI CADIDA STERCOEA INCIDERENT SUPER OCULOS EIUS, FIERTQUE CÆCUS. — « Hirundinum: » Græca habent

(1) Nec mirum alicui videatur, si Tobias apertis oculis dormierit; nam quiescentem hæc in consuetudine est, ut in oculis, verbi gratia his apud quos palpebrarum musculus (orbicularis dicitur) paralyti laborat, ex qua evenit ut palpebra superior sese retrahat, et oculi orbem apertum nudatum exhibeat; qui quidem morbus a medicis *lagophthalmia* vocatur.

καρποία, id est passeris; sed Septuaginta *καρποία* vertunt pro Hebræo שִׁפּוּרִים *sippurim*, id est aves, ut Vatablus vertit. Has autem aves ex circumstantiis loci optime Noster intellexit fuisse hirundines; harum enim stercorea oculos exæcunt; unde et alter textus Hebræus hic habet דְּרֹר *deror*, id est, avis libera, puta hirundo, quæ libere volat, et libero cum hominibus conversatur, et in tectis nidulatur, ait R. David. Unde illud Pythagoræ symbolum: « Hirundines sub eodem tecto ne habeas, » hoc est, cave a commercio garrulorum et susurrorum, ut ex Aristotele explicat S. Hieronymus in Apol. contra Rufinum, et Clemens Alexandrinus, lib. V Strom. cap. iii. Sic et a Latinis subinde quælibet aves nominantur passeris, ut ostendit hic Serarius (2).

FIERTQUE CÆCUS, — quia hirundinum stercore est siccum, calidum et urens, ideoque humorem oculorum siccant, itaque naturaliter exæcant (3). Ita Francisus Valesius, *Sæcra Philos.* cap. XLII. Minus recte ergo Lyranus hanc exæcantem vim negat stercorei hirundinis. Probabilius Dionysius et Valesius censent Tobiam non fuisse exæcantem, sed albuginem et membranam duntaxat oculis ejus obductam fuisse: quam subinde chirurgi acu deducentes, oculos sue libertati visuique restitunt, de qua re plura cap. vi, vers. 9. Porro hæc de causa pulli hirundinum inter parentum stercorea versantes exæcantur, sed a parentibus rursus visus eis redditur per herbam quæ dicitur chelidonia. Audi Tertullianum, lib. *De patientia*, cap. xiv: « Hirundo, si exæcaverit pullos, novit filios oculare rursus de sua chelidonia. » Et Plineum, lib. VIII, cap. xxvii: « Chelidonium visui saluberrimam hirundines monstrare, vexatis pullorum oculis, illa medentes. » Et Lib. XXV, cap. viii: « Hæc (chelidonia) hirundines oculis pullorum in nido restituerunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. »

Mirum hoc est, æque ac illud, quod idem scri-

(2) Sive Tobias casu oculos aperuit, sive ita dormire soleret, inquit Calaneo, sive clausis oculis resolutus fuerit in somnum, facile intelligitur hirundinis stercore sua oculos vitari potuisse. Res in expedito est si clausis oculis recubuit, neque major difficultas si aperitis oculis stercore decedit. Nam lapsus super palpebras stercore, ardens humor per angulos oculorum sese insinuavit, et affricatione manus, ut naturaliter fit, acutissimam inflammationem produxit, ex qua cæcitas evenit.

(3) Quomodo istam oculorum inflammationem subsecuta est cæcitas, in promptu est dicere: Juxta opinionem probabiliorum salva remanserunt nervus opticus, pupilla et humor dicitus aqueus vel vitreus, sed corneæ tunicæ, superinducta est parvula membrana, quæ tenuissimos radios intercludebat, qui mortuus dicitur *albugo*, quæ plerumque ipsam tunicam corneam albugines obducunt, et eam perlicuditate erant; sive concreverit dicantur ex humoribus coccois, sive sint membranae ibi succrescentes et oculum exæcantes. Non tamen casu ei evenisse viro sancto putandum, maxime ut atque simul oculi privaretur, sed singulari Dei providentia, ob fines qui versis sequenti explicantur.

Falsi h. rudi- num ocu- lantur chelido- nia.

bit Plinius, lib. X, cap. xxxvii, hirundinum oculos erutos renescit. Idem asserit Elianus, lib. III, cap. iiii; citatque Aristoteles, sed inutile. Verba enim Aristoteles, lib. VI *Histor. anim.* cap. v, sunt: « Pulloribus hirundinis recentium oculi, si quis stimulo vexaverit, resanescunt, et cernendi vim postea plane recipiunt. » Jam aliud profecto, ait Aldrovandus in *Hirundine*, pag. 663, est visum vexatum recipere, aliud oculos erutos renesci, quod asserit Elianus et Plinius. Idem vero Aldrovandus, pag. 689, cinerem pulvi hirundinis cum melle oculis inspersum earum caliginem allata claritate dispellere, ex Dioscoride et Avicenna asseverat, imo ad idem valere fel et sterco frigidum (calidum enim acre est et adurens, unde Tobiam excecavit) hirundinum ex Alberto magno contendit.

13. NON EST CONTRIBUTUS CONTRA DEUM. — ut murmuraret, vel quereatur, diceretque: Dominus, cur permisisti me in opera tua, ob sepulturam scilicet mortuorum, ab hirundinis stercore, et excecari? Audi S. Ambrosium, lib. De Tobia, cap. ii: « Tam sancto fessus officio propheta, dum requiescit juxta parietem aulae, cadente de passurum nido stercore, albugine caecitatem incidit, nec conquestus ingemuit, nec dixit: Hee merces laborum meorum? Frangit magis se doluit obsequiorum, quam oculorum munere: nec caecitatem ponam, sed impedimentum putabat. »

Porro Graeca et ex iis S. Ambrosius addunt: *Et facta sunt albugines in oculis meis. Et ubi ad medicos, et non profuerunt mihi; Achiacharus (meus de fratre nepos) autem nauticis me, quousque profectus sum in Elymaida, periculi vitandi causa, de quo in fine cap. ultimi. Videtur enim Tobias post caecitatem rursus ab aliquo apud regem accusatus et bonis spoliatus, sed ut habet Graecus et Hebraeus, ab Achiacharo altus et sustentatus. Achiachar vero eam ob causam videtur et ipse calumnia passus, prout Graece cap. ultimo dicitur, tumque Tobias, vel relegatus esse, vel profugus in Elymaidem, ut in Graeco legitur. Ita Serarius et alii.*

14. SED IMMOBILIS IN DEI TIGORE PERMANSIT, AGENS GRATIAS DEO OMNIBUS DIEBUS VITAE SUAE. — Hic est actus heroicæ patientiæ, hic status viri sancti et perfecti, qui terrena cuncta, tam adversa, quam prospera despiciens, mente in caelis versatur, et hunc inchoat pragustatque caelestem felicitatem. Ita Job undique afflictus dicebat cap. i, vers. 21: « Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. » In adversis ergo omnibus Deo gratias age, et sanctus, imo beatus eris. Porro Auctor *Quaest. ex utroque testamento* apud S. Augustinum, *Quaest. CXXI*: « Quam laudabilis, inquit, sit sanctus Tobias, Scriptura docemur, ejus devotionem, nec captivitas inani, nec oculorum amissio, quinimodum Deo benediceret, persuasit: neque exhausta substantia a via justitiæ et veritatis averit. Necessitas enim probat justum. In egestate equitatem servare, vera et perfecta justitia est. Unde enim quorundam devotio miratur, inde argumentum facit laude dignus Tobias. » Et paulo post: « Sancti Tobiae erectus ad Deum animus in, nec captivitate fractus, nec inopia humiliatus. »

15. HANC AUTEM TENTATIONEM IDEO PERMISIT DOMINUS EVENIRE ILLI, UT POSTERIS DARETUR EXEMPLUM PATIENTIÆ EUS, Sicut et sancti Job. — Tobias ergo et Job sunt duo patientiæ exempla et specula omnibus oculis et afflictis assidue intenda et imitanda; nisi enim mali culpam fideli obvenit, nisi ex certa Dei prescientia et voluntate ad eum, vel a vitis purgandum, vel in virtute, et patientia proficiendum, itaque ad ejus merita et premia in caelo agenda. Sic permisit Deus justum Abel impietate fratris necari; Abrahamum charissimi filii holocausto testari; Josephum a fratribus impie vendi; Moesam cum toto populo Israelitico crudeli Pharaonis tyrannide opprimi; Davidem impiac-

Mina de hirundinibus.

12.

billi regis Saulis odio subleji; Susannam impudicorum calumniis exponi; Prophetam Isaiam medium sera serrari; Daniele obijci leonibus. Vide decem rationes, ob quas Deus permittit Sanctos affligi recensentem S. Chrysostomum, hom. 1 ad populum. Vere S. Augustinus, serm. 226 De Temp. qui est de Tobia: « Ad hoc, ait, caecitatis incurrit exitium ut Angelam susciperet medicum. »

13. NON EST CONTRIBUTUS CONTRA DEUM. — ut murmuraret, vel quereatur, diceretque: Dominus, cur permisisti me in opera tua, ob sepulturam scilicet mortuorum, ab hirundinis stercore, et excecari? Audi S. Ambrosium, lib. De Tobia, cap. ii: « Tam sancto fessus officio propheta, dum requiescit juxta parietem aulae, cadente de passerum nido stercore, albugine caecitatem incidit, nec conquestus ingemuit, nec dixit: Hee merces laborum meorum? Frangit magis se doluit obsequiorum, quam oculorum munere: nec caecitatem ponam, sed impedimentum putabat. »

Porro Graeca et ex iis S. Ambrosius addunt: *Et facta sunt albugines in oculis meis. Et ubi ad medicos, et non profuerunt mihi; Achiacharus (meus de fratre nepos) autem nauticis me, quousque profectus sum in Elymaida, periculi vitandi causa, de quo in fine cap. ultimi. Videtur enim Tobias post caecitatem rursus ab aliquo apud regem accusatus et bonis spoliatus, sed ut habet Graecus et Hebraeus, ab Achiacharo altus et sustentatus. Achiachar vero eam ob causam videtur et ipse calumnia passus, prout Graece cap. ultimo dicitur, tumque Tobias, vel relegatus esse, vel profugus in Elymaidem, ut in Graeco legitur. Ita Serarius et alii.*

14. SED IMMOBILIS IN DEI TIGORE PERMANSIT, AGENS GRATIAS DEO OMNIBUS DIEBUS VITAE SUAE. — Hic est actus heroicæ patientiæ, hic status viri sancti et perfecti, qui terrena cuncta, tam adversa, quam prospera despiciens, mente in caelis versatur, et hunc inchoat pragustatque caelestem felicitatem. Ita Job undique afflictus dicebat cap. i, vers. 21: « Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. » In adversis ergo omnibus Deo gratias age, et sanctus, imo beatus eris. Porro Auctor *Quaest. ex utroque testamento* apud S. Augustinum, *Quaest. CXXI*: « Quam laudabilis, inquit, sit sanctus Tobias, Scriptura docemur, ejus devotionem, nec captivitas inani, nec oculorum amissio, quinimodum Deo benediceret, persuasit: neque exhausta substantia a via justitiæ et veritatis averit. Necessitas enim probat justum. In egestate equitatem servare, vera et perfecta justitia est. Unde enim quorundam devotio miratur, inde argumentum facit laude dignus Tobias. » Et paulo post: « Sancti Tobiae erectus ad Deum animus in, nec captivitate fractus, nec inopia humiliatus. »

15. HANC AUTEM TENTATIONEM IDEO PERMISIT DOMINUS EVENIRE ILLI, UT POSTERIS DARETUR EXEMPLUM PATIENTIÆ EUS, Sicut et sancti Job. — Tobias ergo et Job sunt duo patientiæ exempla et specula omnibus oculis et afflictis assidue intenda et imitanda; nisi enim mali culpam fideli obvenit, nisi ex certa Dei prescientia et voluntate ad eum, vel a vitis purgandum, vel in virtute, et patientia proficiendum, itaque ad ejus merita et premia in caelo agenda. Sic permisit Deus justum Abel impietate fratris necari; Abrahamum charissimi filii holocausto testari; Josephum a fratribus impie vendi; Moesam cum toto populo Israelitico crudeli Pharaonis tyrannide opprimi; Davidem impiac-

Ver. 14. Infactus est, qui in Deo gratias agit.

Exemplum patientiæ.

caecitatem exprobraret: « Ego vero, inquit Pigninus, Deo optimo maximo aeternas ago grates, quod non videram Julianum. » Tandem ob egregiam Christianam idem operam navatam, et pagonorum eversa idolorum monstra, in Tiberim proijctus ex illo in colum migravit; plus hic unus vidit cecus, quam omnes larvarum cultores oculati. Cæcus fuit Didymus S. Hieronymi preceptor, quem ipse suum videntem vocat. Cæcus per 4 annos fuit Spes Abbas, cujus morientis anima specie columbæ evolavit in colum, teste S. Gregorio, lib. IV *Dialog.* cap. x. Plura vide apud nostrum Mattheum Raderum, parte III *Vindictarum*, cap. iii. Cæcus fuit S. Audomarus Tertiani episcopus anno Domini 658, qui cum per S. Vedastum usum videndi datum amissum recuperasset, fertur regresso id animo tulisse, et volis impetrasse, ut reserata lumina rursus oborta caecitate velarentur, quam in salutem suam, a Deo immissam sibi dicebat. Hic vidit quid commodi caecitas afferret, quantumque malorum occasiones præcederet. Sanctimonialis illa apud Joannem Moschum in *Prato spir.* cap. xcvi, oculos sibi erutos misit ad adolescentem specie oculorum suorum captum, itaque eam compenxit, ut monachum probatissimum efficeret. S. Aquilinus tempore Clodovæi, pontifex Ebroicensis creatus, petivit ab aeterna luce, ut sibi mortalia oculorum lumina clauderet, ut caelestem contemplari firmioris mentis oculis lucem posset; impetravit, nihilominus munere Pontificatus egregie concionando perfectus. Ita habet vita ejus apud Surium die 19 octobris.

15. NAM SICUT BEATO JOB INSULTABANT REGES. — Hinc patet amicos Job, scilicet Eliphaz, Baldad et Sophar fuisse reges, id est regulos et principes aliquot oppidorum, de quo plura Job cap. ii et ultimo. Hi venerant consolaturi Job, sed pro consolatione ingresserunt desolationem; arguerunt enim eum seelerum gravium, quasi ob ea Deo tam dire castigaretur: unde insultasse eos Job liquet. Nonne cap. vi, versu 23, referuntur « detraxisse sermonibus veritatis? » versu 26: « ad increpandum tantum eloquia concinnasse, et in ventum verba protulisse, super pupillum irruisse, et amicum subvertere voluisse? » Nonne cap. xiii, 4, vocantur fabricatores mendacii, et cultores perversorum dogmatum? cap. xvi, 9: « falsiloqui? » et cap. xix, 2: « Usquequo, ait Job, affligitis animam meam, et attertis me sermonibus? En decies confutatis me, et non erubescitis opprimentes me. Vos contra me erigimini, et arguitis me oprobriis meis. » Tandem vero quis contra eos Deo ipso vel testis, vel iudex gravior? eorum certe uni, cap. xlii, versu 7, Deus caelitus exclamavit: « Iratus est furor meus in te, et in duos oculos tuos; quoniam non estis locuti contra me rectum, sicut servus meus Job. » Ita Serarius.

Porro Job adhuc vivens vocatur beatus, quia, ut ait S. Jacobus, cap. i, 12: « Beatus vir qui suffert

tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vite. » « Beatus fuit Job, ait, *epist.* II, cap. ix, S. Fulgentius, cum in divitiis juste viveret; sed beator, cum in paupertate justior existisset. Beatus fuit, cum deum circumdaretur filiis; sed beator, cum una cunctorum simul orbitate perousus, in Dei dilectione permansit immobilis. Beatus etiam fuit in corporis sospitate; sed beator est factus in vulnere. Beator etiam in aereo spualioribus pleno, quam in palatio marmoreis adornato. »

16. UBI EST SPES TUA? — q. d. Spes tua te fidelit, fuitque falsa et fallax; sperabas enim per elemosinas obtinere a Deo prospera omnia, et ecce Deus per sepulturam mortuorum te excecavit, et oculis privavit. Quid enim infelicis et miserioris oculis orbato et caeco?

18. FILII SANCTORUM SINT, — puta Abraham, Isaac et Jacob, etc., corum ergo fidem, spem, patientiam et constantiam in adversis imitentur. Idem dicit Christianus afflictus: Filius sum Christi; ejus ergo passionem et crucem jugiter intuebor, ac patientiam imitabor. Filius sum SS. Apostolorum et Martyrum, ut S. Pauli, S. Laurentii, S. Stephani, S. Vincentii, etc., qui tot et tanta pro Christo pertulerunt: ergo eos sequar, et vel modicum meum, inquam Christi amore libenter et fortiter sustinebo. Sum enim filius Sanctorum, ideoque ipse sum sanctus, id est fidelis, Deo dicatus, et ab eo vocatus ad perfectam sanctitatem, que in patientia consistit. « Patientia enim opus perfectum habet, » *Jacobi* i, 4.

ET VITAM ILLAM EXPECTAVIS, QUAM DEUS DATURUS EST HIS QUI FIDEM SUAM NON QUAM MUTANT AD EO. — Respondet apposite Tobias insultantibus sibi: « Ubi est spes tua? » q. d. Spes mea non refertur ad bona presentia, sed futura. Spero enim post hanc, aliam vitam beatam et aeternam, quam Deus dabit his qui in fide et spe illius constant in quibusvis adversis persistunt. Hæc spes altius et felicis vite excitavit septem fratres Machabeos, ut sartagine, tyrpana, equules et omnia tormenta superarent, imo contemnerent; unde ad Antiochum tyrannum intrepide dicebant: « Tu quidem sceleratissime, in presenti vita nos perdis, sed rex mundi defunctos nos pro te legibus in aeterna vite resurrectione suscitabit, » *II Mach.* ix. Idem senserunt et dixerunt ceteri martyres fere ad unum omnes, qui, ut ait Apostolus, *II Cor.* xi, 37: « Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occasione gladii mortui sunt, etc., non suscipientes redemptionem; ut melius invenirent resurrectionem; » quia et mortui inveniunt, ut ait idem ibidem, cap. xii, 2, « proposito sibi gaudio (hoc future resurrectionis et ascensionis gloriose) sustinuit crucem confusione contempta. » Quem imitatur S. Francisus: « Tanta, ait, est gloria quam expecto, ut omnis me poena delectet. »

20. UNDE FACTUM EST UT REDUM CAPRARUM ACCI-

Spes tua non refertur ad bona presentia, sed futura.

T. 114
 m. 10
 f. 10
 h. 10
 j. 10

PHENS DETULISSET DOMI, — in domum. Græca addunt hædum hunc dono additum Annæ supra mercedem texture sue; eumque Annæ hoc dicenti non crederet Tobias plane, illa irata eum irritis dicens: « Vana facta est spes tua, etc. » Habebat Tobias occasionem dubitandi de furto, tum quia nunquam hædus talis domi sue comparuerat, neq. talis dari solet pro mercede textricibus, nec talem unquam acceperat, et attulerat Anna; tum quia Anna erat pauper: timebat ergo ne paupertas eam coegisset ad hædum errantem et perditum in domum inducendum; tum quia ipse erat justitiæ amantissimus, et furti osor acerrimus, æque ac tenerrimæ et delicatissimæ conscientie: « Bonarum autem mentium est timere culpam, ubi non est culpa, » ait S. Bernardus. Simili modo in summa rerum inopia, et fame oblatum divinitus panem, « timens ne forte alieus es ut, et culpam velut ex pietate perpetraret, » suis apponere mercenariis formidabat S. Sanctulus apud D. Gregorium, *Dialogorum* lib. III, cap. xxxvii.

22. AD HEC UXOR EJUS IRATA RESPONDIT: MANIFESTE VANA FACTA EST SPES TUA, ET ELEEMOSYNÆ TUE MODO APPARUERUNT ESSE VANÆ, — cum per eas te et me, totamque familiam in tantam egestatem, cæcitatem et angustiam adduxeris. Disce hic a Tobia pro beneficiis maledicta, imo maleficia etiam ab intimis amicis recipere, et constanter ferre. Hoc est præmium patientiæ, hæc ejus coronis, ut ipsa novam passionem provocet, in eaque nova majorique patientia coronetur. Audi S. Augustinum, serm. 48 *in Math.*: « Quamvis putatur infelicitas hominum, qui lucem istam corpoream non vident! Excecatos est aliquis? continuo dicitur: iratum Deum habuit; aliquid mali commisit. Hoc uxor Tobie dicebat viro. Clamabat ille propter hædum, ne de furto esset: nolebat sonum furti audire in domo sua. Illa defendens factum suum, opprobrio percutiebat maritum; et cum ille diceret: Reddito, si de furto est; illa respondebat resultans: Ubi sunt justitiæ tuæ? Quam cæca erat, que furtum defendebat? et quam lucem videbat, qui furtum reddi imperabat! Illa erat foris in luce solis, ille erat intus in luce justitiæ. Quis eorum erat in luce meliore? »

Et S. Hieronymus, lib. *De mortalitate*: « Et Tobias post opera magnifica, post misericordie suæ multa et gloriosa præconia, cæcitatem luminum passus, timens et benedicens in adversis Deum, per ipsam corporis sui cladem, crevit ad laudem,

quem et ipsum uxor sua depravare tentavit, dicens: Ubi sunt justitiæ tuæ? ecce quæ pateris. At ille circa timorem Dei stabilis et firmus, et ad omnem tolerantiam passionis fide religionis armatus, tentationi uxoris invalidæ in dolore non cessit, sed magis Deum patientia majore collauro, quem postmodum Raphael angelus collauro.

Simili modo S. Saturnus procurator domus Humerici regis Ariani, cum ab eo maximis iniuriis, indeque ab uxore propria multis lacrymis sollicitaretur ad Arianismum, intrepide cum S. Job respondit: « Tanquam una ex insipientibus mulieribus loqueris. Fortitudinem, mulier, si sola esset hujus vitæ amara dulcedo; artificio, conjux, diaboli ministraris. Si diligeres maritum, nunquam ad secundam mortem atraheres proprium virum. Distrahant filios, separent uxorem, auferant substantiam mei Domini, ego securus de promissis verba tenebo: Si quis non dimiserit uxorem, filios, agros, aut domum, meus non poterit esse discipulus. Quid ultra? discedente muliere cum filiis refutata, confortatur Saturnus, ad coronam discutitur, expoliatur, penis confertur, mendicium dimittitur. » Ita Victor Utiensis, lib. I *Persecutionis Vandalicæ*, sub finem.

Antistrophe virtutes Job et Tobie.

Job et Tobias in multis fuerit similes: primo, Job et Tobias in profusis elemosynis, et ejuslibet misericordie officiis, qualia de se predicat Job, capite xxxi, et Tobias hic, cap. I.

Secundo, in quantis rerum adversarum, proserium paupertatis, cæcitatibus, et morborum tolerantia, imo gratiarum actione. Sunt enim ipsa Dei magna beneficia, utpote magnæ virtutis, magnique præmii materia. Dicebat ergo Job patiens: « Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. » Idem dicebat Tobias.

Tertio, Tobias hæc omnia sustinuit ob spem future vite beate, vers. 48. Sic et Job, cap. xix, 23: « Scio, ait, quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum, etc., reposita est hæc spes mea in sinu meo. »

Quarto, Job irrisus fuit ab uxore et amicis, sed irridentes irrisit; sic et Tobias.

Quinto, Deus Tobie opes ablatas visumque restituit; sic et Job, cap. ultim., omnia reddidit duplicia.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobias irrisus ab uxore, Sara ab ancilla, gementes et orantes a Deo exaudiuntur, qui providè mittit sanctum Raphael, cuius curam curat.

1. Tunc Tobias ingemuit, et cepit orare cum lacrymis. 2. dicens: Justus es, Domine, et omnia judicia tua justa sunt, et omnes viæ tuæ, misericordia, et veritas, et judicium. 3. Et nunc, Domine, memor esto mei, et ne vindictam sumas de peccatis meis; neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. 4. Quoniam non obediimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, et captivitatem, et mortem, et in fabulam, et improprium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. 5. Et nunc, Domine, magna judicia tua, quia non egimus secundum præcepta tua, et non ambulavimus sinceriter coram te. 6. Et nunc, Domine, secundum voluntatem tuam fac mecum, et præcipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis quam vivere. 7. Eadem itaque die contigit ut Sara filia Raguelis in Rages civitate Medorum, et ipsa audiret improprium ab una ex ancillis patris sui, 8. quoniam tradita fuerat septem viris, et daemonium nomine Asmodeus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam. 9. Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfecit virorum tuorum. 10. Numquid et occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: et tribus diebus, et tribus noctibus non manducavit, neque bibit; 11. sed in oratione persistens, cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improprio liberaret eam. 12. Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum, 13. dixit: Benedictum est nomen tuum, Deus patrum nostrorum: qui cum iratus fueris, misericordiam facies, et in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui invocant te. 14. Ad te, Domine, faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo. 15. Peto, Domine, ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certe desuper terram eripias me. 16. Tu scis, Domine, quia nunquam concupivi virum, et mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia. 17. Nunquam cum ludentibus miscui me: neque cum his qui in levitate ambulabant, participem me præbui. 18. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensui suscipere. 19. Et, aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni: quia forsitan viro alii conservasti me. 20. Non est enim in hominis potestate consilium tuum. 21. Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur; et si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. 22. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post æmestatem, tranquillum facis; et post lacrymationem et fletum, exultationem infundis. 23. Sit nomen tuum, Deus Israel, benedictum in sæcula. 24. In illo tempore exaudivit sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei: 25. et missus est Angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatae.

Ass. 1.
 Tobias
 irrisus
 Sara
 curat

1. TUNC TOBIAS INGENUIT, ET CEPIT ORARE CUM LACRYMIS. — Græce, cum gemitu et lacrymis; Hebraice, cum suscepto dolore magno, et quadam etiam corporis ægritudine. Dolor enim animi creat dolorem corporis, et ægritudo mentis ægritudinem pa-

rit carnis. Passio enim, et affectio animi per sympathiam in corpus sese diffundit. Vide hic quam verum sit illud *Eccles. vii. 8*: « Calumnia conturbat sapientem. » En tibi cæcitas non turbavit Tobiam, sed conturbavit eum calumnia vicinis. Ca-

effstem enim solebat sibi inmissam a Deo ex ratione justa; at culumiam sentiebat sibi ab uxore fieri non ex ratione, sed ex passione iniusta, qua idcirco grave erat peccatum, quod proinde ipsum valde affligebat. Magis enim offensa Dei creatoris sui, quam injuria propria, eum cruciabat.

ORATIO ORANE CUM LACRYMIS. — ex intimo cordis sensu, devotione et compunctione: ideoque quasi vim intulit Deo, ut eum exaudiret et consolaretur. Audi S. Augustinum, serm. 226 *De Tempore*, qui est de Tobia: « Oratio justis, clavis est cœli. Ascendit precatio et descendit Dei miseratio. Licet alta sit terra, altum cœlum, audit tamen Deus hominis linguam, si mundam habeat conscientiam. Cum sensibus loquitur, si sit solus noster genitus. Sufficit auribus imber oculorum, fletus citius audit, quam voces. » Audi et S. Bernardum, *De modo bene vivendi*, serm. 10: « Anna, mater Samuelis, per compunctionem et lacrymas meruit habere filium; in sepe obtinuit apud Deum prophetie donum. David per compunctionem et lacrymas obtinuit veniam perpetrati homicidii, atque adulterii. Sic enim audivit per prophetam: Non morieris, quia Dominus transtulit peccatum tuum. Pater Tobias per compunctionem et lacrymas meruit accipere curacionem cœcitatatis et consolationem pauperum. Sic enim dixit ei Raphael angelus: Gaudium tibi semper sit; et adject: Forti animo esto, in proximo est ut a Deo curesis. Etiam Maria Magdalena per compunctionem et lacrymas meruit a Domino audire: Remittuntur tibi peccata tua. »

2. ET OMNES VIRI TUE MISERICORDIA, ET VERITAS, ET JUDICIUM. — Viri Dei sunt ordinationes, consilia, decreta, gubernationes, actiones, opera.

Hæc enim quasi viis utitur, et ad creaturas, hominesque regendos descendit; quasi dicat omnia Dei opera sunt misericordia, vera et justa; misericordia, quia mille nostris miseris, mille miserationibus succurrit. Rursum quia cum peccata nostra punit, punit citra condignum, et justitiam misericordia temperat. Item punit levibus penis in hæc vita, ut per eis metuentes, et metuentes atrocissima gehennæ supplicia, declinando a peccatis caveamus. Denique punit unum, vel paucos, ut ceteri omnes eorum exemplo sapiant. Eadem sunt vera, quia sapientie et veritatis primæ conformia; et quia verissime quod promisit, quodque minatus est, præstat. Est enim ipse in dictis factisque verissimus et constantissimus. Eadem sunt iudicium, quia manant ab æternæ lege, quæ est in mente Dei, et a prima jus illa, iudicioque divino, ideoque justissimo.

Tropologie, Deus vult ut in hisce tribus ipsum imitemur. Cupit ergo in omnibus actionibus nostris « misericordiam » quamdam inesse, ut vel aliis subveniamus, vel certe nobis ipsis: « veritatem » ut convenienter nature ac rationi, convenienter etiam fini nostro, et si quid ulli dixerimus, dictis ipsis convenienter agamus: « iudici-

um, » ut cuilibet, quod suum est, Deo, proximo, nobis ipsis tribuamus, prudenterque vivamus. Ita Serarius.

6. PRÆCIPUE IN FACIE RECIPI SPIRITUM MEUM. — Græca addunt: *Quia audivi exprobrationes immeritas; unde patet quam graviter probra uxoris et aliorum pupugerint animum Tobie, ut optaverit mori.* Ait enim: « Expediit enim mihi mori magis, quam vivere. » Vita enim in assiduo magnoque merore non est vita, sed mors, imo peior morte; quare recta ratio dicitur tunc salius esse mori, quam vivere, si nimirum ita placeret Deo. Sic Job, cap. vii, vers. 15: « Suspendium, ait, elegit anima mea, et mortem ossa mea. » Et Elias, lib. III *Reg.* cap. xix, vers. 4, persecutiones sustinens a Jezebel, « peilvit anime suæ, ut moreretur, et ait: Sufficit mihi, Domine, tolle animam meam. » Et S. Paulus, II *Cor.* i, 8: « Supra modum, ait, gravati sumus, supra virtutem, ita ut tederet nos etiam vivere. » Fortioris tamen et generosioris animi est mortem non optare, sed adversa quilibet invito animo tolerare et superare. Unde S. Augustinus a Vandalis Hippone obsessus: « Non veritas, inquit, me hoc tempore nostre calamitatis, id Deum rogare, ut aut hæc civitatem ab hostibus circumdatam liberare dignetur, aut, si aliud ei videtur, suos servos ad perferendam suam voluntatem fortes faciat; aut certe, ut me de hoc seculo ad se accipiat. » Et hoc tertium obtinuit. Nam tribus mensibus antequam urbs caperetur, vita functus est.

7. EADEM ETIATQUE DIE CONTIGIT UT SARA. — Nota hic miram Dei erga suos fideles providentiam. Combinavit enim culumiam Tobie cum culumia Saræ, ac orationem et compunctionem Tobie cum oratione et compunctione Saræ, ut utrumque consolaretur per mutuum conjugium. Et hoc significat « itaque, quod respicit futuram conjugii narrationem. Hoc est quod ait Salomon, *Proverb.* xix, 14: « Domus et divitiæ dantur a parentibus: a Domino autem proprie uxor prudens. »

Similia sunt in vitis Sanctorum. Joannes Moschus in *Prælo spirituali*, cap. cci, narrat filium cuiusdam Constantinopolitani viri clarissimi, qui omnia erogavit in pauperes, ac moriens non nisi Christum filio curatorem reliquerat, cum filius jam depauperatus templum ingressus, devote Deum invocaret, visum a Patrio quodam amplexu, qui pro hæc pietate filium suum cum diploma dote illi respondit.

IN RAGES CIVITATE MEDORUM. — Græca habent, in *Ebatanis*; nam Rages civitas sita erat in monte Ebatanis, ut dicitur cap. v, vers. 8, etratque metropolis et regia Medorum (1).

(1) Objicitur: Auctor hujus libri, 700 circiter annos ante Christum scripsit, et tamen de civitate Rages in Media loquitur, que nominis 300 annos ante Christum, a Seleuco Nicator juxta Strabonem edificata est. Insuper Sara, filia Raguelis, cap. iii, 7, habitasse dicitur in Rages civitate Medorum, et nihilominus Tobias, cum ad

8. QUONIAM TRADITA FUERAT (SUCCESSIVE) SEPTEM VIRIS, ET DEMONUM NOMINE ASMODEUS OCCIDERAT EOS, MOX UT INGRESSI FUISSENT AD EAM. — Causam necis a Raphaelè audiemus cap. vi, vers. 17: « Demonium » græce additur « ἀσμοδόν », id est *lud malum et nequam*, scilicet, pessimum et nequissimum, ut ait S. Prosper, parte II *Promis.* xxxix.

Plato in *Cratyllo* ait demones dici, quasi *ἀσμοδόνες*, id est scientes, quod plenum habeant nature, et rerum naturalium cognitionem, idque probat Lactantius, lib. II *Divin. Inst.* cap. xiv, et S. Augustinus, lib. IX *De Civit. Dei*, cap. xx. *Secundo*, alii demones elymon derivant a *ἀσμοδόν*, id est regere, quod demones sint hominum gubernatores; unde Plutarchus scripsit librum de genio Socratis, qui cum dirigebat, Tertio, Eusebius, lib. IV *F. prepar. Evang.* demon, inquit, dicitur a *ἀσμοδόν*, id est terrere, quod homines terrefaciat. Nam: « Si quid, ait apud S. Athanasium S. Antonius, demones in peccatoribus male mentis et pavoris semen inveniunt, quasi latrones qui deserta obtinent loca, ceptos cumulant timores, et crudeliter imminentes iusticem puniunt animam. » Adit S. Athanasius: Ad sanctum Antonium adductus est adolescentulus « principalem habens demonem, » quem ad discipulum suum alegans dicebat: « Non est hoc meum opus. Nam contra hunc demonum ordinem, » principalem scilicet, « nondum sum donatus gratia: sed hæc est Pauli gratia simplicis, » prout Palladius cap. xxviii narrat.

Quarto, Eugubinus, libro VIII *De parent. phil.* cap. xix, Græcum *ἀσμοδόν* derivat ab Hebræo אַסְמוֹדֵי סֵדֵם, vel per crasin *sdaim*, id est perditores, vastatores; tales enim sunt, et talis maxime est Asmodeus.

locus pervenisset ubi erat Sara, rogavit Raphaelem ut iret ad Gabelam in Rages civitatem Medorum, » cap. ix, 2, 6. Respondetur *primo*, sæpe sæpius historicis scriptoribus justificationem alicuius civitatis adjudicare principi vel duci qui solummodo hæc civitatem ampliavit et exornavit. Sic Nemrod Babylonis fundamenta posuerat anno 2860 ante Christum; hæc Delus auxerat anno 1999, et tamen Babylon a Souiram regina condita dicitur anno 1916 ante Christum; et hoc non obfuit quoniam Nabuchodonosor exclamaret: « Nonne hæc est Babylon magna, quam ego edificavi? » *Daniel.* ix, 27; quia ambo, Semiramis scilicet et Nabuchodonosor, eam civitatem dilataverant, et magnificentissime exornarunt.

Respondetur *secundo*, vel duas in Medio fuisse civitates quibus idem nomen Rages inditum, sicut dua fuerunt Bethlehem in Palestina; vel corrigendam esse Vulgatam ex græca versione, omnium *Tobie* interpretationum antiquissima, et in qua legitur: *In eodem die contigit filia Raguel Saræ in Ebatanis Media.* et dicendum, ex Ebatanis Raphaelem in Rages perrexisse; vel Rages totius provincie metro politum, ubi Ebatana sita erat, illi civitati nomen suum indidisse, sicut in Europa videmus civitates simul et regnum Neapolis dicta; vel Saram dici fuisse in Rages, non quod in ipsa civitate fuerit, sed in hæc vicino, sicut Roma habitare dicitur qui Tossuti seu alibi in agro Romano habitabat; vel tandem Raguelum et Saram non jam in Rages consilisse, cum Tobias in domum Raguelis pervenerit, et inde emigrasse, cum demon septem Saræ maritos interfecerit.

Quæres quisnam sit Asmodeus: Rabbini apud Asmodeum natum et Noema, que fuit soror Tubalcaïn, et Schimronis uxor, Genes. iv, 22. Quatuor enim demonum esse matres, scilicet, Noemia, sive ut ipsi nominant, Nabema, Lilith, Ogereth, et Machlath. *Secundo*, Asmodeum esse eum, qui in paraphrasi Chaldaica, *Job xxviii*, vocatur Samael, qui Evam tentavit et superavit, ac conjuges exagitat, auctorque est omnium rixarum. Cum illo Saræ carum fuisse, que ab angelo Dei adjuva victrix ablit: unde ipsa a vinendo et prevalendo nomen accepit. Sara enim Hebraice idem est, quod dominans et domina. Hoc posterius aptum verumque est. *Tertio*, *Eccles.* i, 4: « Ego Ecclesiastes fui Rex; » Chaldaeus vertit: *Asmodeus malus deschedim*, id est *Asmodeus rex demonum*. Adit Zohar Salomonem regno ejectionum ab Asmodeo in deserto fuisse detentum; ipsumque Asmodeum interim speciem Salomonis assumpsisse, ac jus Hebræis in Jerusalem dixisse. Verum hæc Rabbiorum sunt commenta, ideoque fignenta.

Dico ergo Asmodeum esse demonem, qui homines ad libidinem exagitat, ac superatos a se plectit, maleque molestat, ut male mulclavit septem Saræ sponso ob impudicitiam. Id ita esse colligitur ex ea que Asmodeus, cap. vi, vers. 17, concessa potestas est: « Hi namque qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se, et sua mente excludant, et suæ libidini ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, habet demonium potestatem super eos. » Solent vero demones eorum ipsorum, quos decipiunt, esse carni-fices: « A quo enim quis superatus est, hujus et servus est, » II *Pet.* ii, 19. In eos ergo, quasi reos et mancipia sua supplicis suis grassatur Asmodeus. Unde Asmodeus, vel Asmodai socius, aut subditus fuit demoni ille, quem Cyprianus primum magus, sed postea fidelis, et martyr suis incantationibus excoxit, ut S. Justinus virginem et martyrem in adolescentis, qui cum ambiebat, amorem inflecteret, sed frustra. Vicit enim eum signo crucis, oratione et constantia S. Justina. Talis quoque fuit demon ille, qui puellam ab adolescente mago incautam obsidens, a S. Hilariæ rogatus cur ipsum adolescentem magum potius non obsedisset, respondit: « Ut quid in eum intrarem, qui habet collegam meum amorem demonem? » uti refert S. Hieronymus in Vita S. Hilariæ. Denique audi S. Athanasium in Vita S. Antonii: « Demon ille ad Antonii se genua prostrans, humana voce flectat, dicens: Multos reduxi, plurimos decepi; nunc autem, ut a cæteris Sanctis; ita et tuo sum labore superatus. Quem cum interrogaret Antonius, quisnam esset qui talia loqueretur, ait: Ego sum fornicationis amicus, ego multimoda adversum omnes adolescentes turpitudinis arma suscepi, hinc et spiritus fornicationis vocor. Quantos pudice vivere disponentes fellit! quot tenuerit incipientes ad sordes pristinas

Oratio
justi la-
tis est
cœli.

Vers. 2.
Vir Dei
quis?

Tropologie
Ego

Uxor
procurator
dator
duo.
Rages
plana.

redire persuasi! ego sum propter quem propheta lapsos increpat dicens: Spiritu fornicationis seducti estis; et revera per me illi fuerant supplantati, ego sum qui te ipsum sepe tentavi, et semper repulsus sum.»

Querens *secundo*, cur vocetur Asmodeus? Respondet primo Serarius: Asmodeus dicitur quasi **אסמאד**, id est ignis Medai, id est Mediae, quod esset rex demonum omnium, qui tum Mediam (in qua erat Rugos, ubi agebat Sara, ejusque septem sponsi occisi ab Asmodeo) vicinasque provincias incolebant. Cum enim in Media versaretur, ubi regem nisi in ea ipsa regione ageret? ipse ergo omnes Medos ad libidinem suscitabat, ac superatos a se affligebat. Sunt enim demones Persici, Medici, Africi, Australes, Meridionales, sepulchrales, aërii, ignei, aëquei, terrei, ut docet Rhodiginus, lib. II, cap. IV et V, Chaldaeus, *Cant.* cap. IV, vers. 6, et Thomas Cantimpratensis, lib. II *Apum*, cap. LVII, num. 9.

Secundo, Asmodeus, vel ut Hebraice dicitur *Asmodai*, significat peccati abundantiam; **אסמאד** enim est peccatum, **אד** est abundantia; ubi enim ardet libido, ibi abundans peccata. Nam ut ait S. Gregorius in lib. I *Reg.* cap. XV: «More ignis libido succenditur, et si negligenter exstinguitur, adiacens stipula velociter inflammatur.»

Tertio, Asmodeus idem est quod **אסמאד**, id est ignis, vel **אסמאד**, id est peccatum, **אד** est mediens et mensurans, ut quanta sit concupiscentia exploret, tantamque poenam culpae commensam irroget.

Quarto, Asmodeus idem est quod disperditor, desolator, ab **אסמאד**, id est desolavit, vel a **אסמאד** *scamad*, id est disperdidit.

Quinto et aptissime, Asmodeus dicitur quasi es, id est ignis, vel *אסמאד*, id est peccati, **אסמאד** enim est disperditor. Ipse enim inducitur hic, ut libidinis ultor, et sponzorum impudicorum occisor.

MOX UT INGRESSI FUISSET AD EAM. — Graeco, antequam essent ipsi cum ea, ut in *uoribus*, id est antequam congregarentur. Non enim permisit Deus Saram tam castam a tam incestis tangi, sed ante tactum eos per Asmodeum occidit, eo quod velent eam effreni libidine invadere.

9. **AMPLIUS (deinceps) non nullum lucensque genuerat filium) KX TE NON VIDEMUS FILIUM, AUT FILIAM SUPER TERRAM, INTERPECTRIX VILORUM TUORUM.** — Gravis fuit hoc contumelia jactata ab ancilla, vel ut graeco est ab arellis in Saram, Graeca magis eam exaggerant: sic enim habent: « Et dixerunt ad eam: Non intelligis suffocans tu viros? ecce septem habuisti, et unus eorum non es nominata. Quid nos flagellus? Si mortui sunt, vade cum eis: non videamus tuum filium, vel filiam in saeculum.»

Ubi nota tria convicia ab ancilla Sarae fuisse obiecta, primo, quod septem sponso occidisset, imo suffocasset, cum id non fecisset ipsa, sed As-

modeus. Quid enim turpius, quid atrocius sponse, quam dicere: Tu occidisti tuum sponsum? *Secundo*, quod nomen ejus depravet: pro « Sara » enim, id est domina, vocat eam **אסמאד** (*asaram*), id est tribulatam et miseram. *Tertio*, sterilitatem et perpetuam imprecatur. Sic S. Monica, ab ancilla vocata meribibula, valde fuit afflicta, ut refert S. Augustinus, lib. IX *Confess.* cap. VIII. Sic et Sara hic adeo fuit exercuciata, ut vers. 15 oret: « Peto, Domine, ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certe desuper terram absolvas me. »

10. **AD HANC VOCEM PERREXIT IN SUPERIUS CUBICULUM.** — Graeco est: *Tristata est, et in antri cuba*, quod Vatablus vertit: *ut proficere se cogitaret; sed resiliens, seseque corrigens dixit: Unica patri meo sum; illud si faciam, ipsi dedecus sempiternum erit, et presentissima mortis occasio, quia ejus senectutem cum matrone ad inferos deducam, id est ad mortem, seu sepulcrum, ut cap. VI, vers. 7.* Ita et Hebraeus qui habet: *In tantum affligebatur, ut strangularet se cuperet, quod etiam fecisset, nisi cogitasset iterum, sic deducam canos patris et matris cum dolore ad sepulcrum.* Mellius Interpres Graecorum Bibliorum Regiorum vertit: *Tristata est, ut suffocaretur, scilicet pro angustia doloris et mororis.*

11. **ET TRIBUS DIEBUS, ET TRIBUS NOCTIBUS NON MANDUCAVIT, NEQUE BIBIT; SED IN ORATIONE PERSISTENS.** — Vide hic fructum contumelias ipsa enim peperit compunctionem; haec jejuniis et orationem triduanam. Nam, ut ait Lyranus: « Fervor orationis, et prolixitas inducit oblivionem cibi et potus. » Et Glossa: « Sola, inquit, oratione pinguescit, quem macies corporis pascit. »

13. **BENEDICTUM EST NOMEN TUUM, DEUS.** — Graeco uberius habent: *Benedictus es, Domine Deus meus, et benedictum nomen tuum sanctum, et gloriosum in saecula. Benedicant te omnia opera tua in saeculum.* Haec oratione tridua impetravit Sara a Deo resignationem et tranquillitatem animi cum magna in Deum confidentia, ut novam orationem oriens prorumperet in Dei benedictionem et laudem; nam, ut ait S. Ambrosius, capite *Inst. Virg.*: « Bona oratio, quae ordinem servat, ut primo a divinis inchoemus laudibus. Si enim, cum apud hominem agimus, benevolam volumus judicem facere, quanto magis cum dominum nostrum precamur? Primo ergo immolemus Deo sacrificium laudis. »

ET IN TEMPORE TRIBULATIONIS PECCATA (ob quae tribulantur, et consequenter tribulationem ipsam, dimissa enim culpa saepe dimittitur et ponitur) MITTIT HIS QUI INVOCANT TE; — nam ut ait Ezech. cap. II, vers. 13: « Plus et misericors est Deus, et remittit in die tribulationis peccata. » Rursumque cap. III, vers. 17: « In die tribulationis commemorabitur tui, et sicut in sereno glacies, solventur peccata tua. »

16. **TO SIS, DOMINE, QUIA NUNQUAM CONCUPIVI VITUM,** — ut eum ambrem ex concupiscentia et libidine, sed tantum cum accepi proli causa, ut

parentibus obtemperarem, eisque nepotes et heredes procrearem.

MUNDAM SERVAVI ANIMAM MEAM AB OMNI CONCUPISCENTIA, — non tantum libidinis, sed et gulae, superbiae, avaritiae, ceterarumque illecebrarum. Magna fuit haec puritas et continentia Sarae, ob quam meruit a Deo exaudiri, et beari.

17. **NUNQUAM CUM LIBENTIBUS MISCI ME.** — *Primo* Rabbinii ludum impudicum accipiunt, qualem ludant obsceni fornicarii. Sicque explicant illud *Ezodii* cap. XXXII, vers. 6: « Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere, » id est fornicari. Mellius Hugo et alii ludum quemlibet accipiunt puellis familiarem, praesertim sallationem et choream, ait Hugo, quam vir sapiens et probus apud Caesarium, lib. IV, cap. XI, vocat « ludum diaboli. » et Matthaeus Clingius in *Locis commun.* cap. *De tripudio et chorea*: « Quid, ait, est chorea? Est circulus cujus centrum est diabolus, et circumferentia omnes Angeli ejus. » Quocirca B. Virgo, teste S. Gregorio, IV *Dialog.* cap. XVII, moneret Musam virginem, « ut nihil ultra leve aut puellare ageret, jocos indisque abstereret. » Unde etiam Jeremias, cap. XV, vers. 17: « Non sedi, ait, in concilio Iudentium. » Quem in locum S. Hieronymus: « Utinam, ait, Dominus praestet et nobis non sedere in concilio Iudentium, et eorum qui futura non cogitant! » Sic etiam *Psal.* XXV, David: « Non sedi cum concilio vanitatis. »

21. **HOEC AUTEM PRO CERTO HABET OMNIS QUI TE COLIT, QUOD VITA EIUS, SI IN PROBATIONE FUERIT, CORRUMBITUR,** — si nimirum in tentatione et probatione manserit Deo fidelis et constans. Nam, ut ait S. Jacobus, cap. I, vers. 12: « Beatus homo qui suffert tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se. »

ET SI IN CORREPTIONE (ita legendum cum Romanis et Graecis, non « corruptione, » ut legunt nonnulli) AD MISERICORDIAM TUAM VENIRE LICEBIT, — *g. d.* Si tuus cultor, o Domine, a te ob aliquod delictum corripiatur et castigetur, per penitentiam veniam postulans, illam a te impetrabit. Hoc fine enim cum corripuit et castigasti, ut eum ad delicti penitentiam impelleres, et penitentem parceres, tibi que reconciliares.

22. **QUIA POST TEMPESTATEM TRANQUILLUM FACIS: ET POST LACRYMATIONEM ET FLETUM EXULTATIONEM INVENDIS,** — nimirum post nebulae Phobus, post noctem aurora, post hyemem aestas, post morbum sanitas, post desolationem consolatio, post crucem gloria, post mortem resurrectio, et ut ait Tertullianus in *Apology*, Christus, post fel, favos et mella gustavit. Vere Salomon, *Prov.* XIV, 10: « Cor, ad quod novit amaritudinem anime suae, in corda ejus non miscebitur extraneus. » Vide ibi dicta. Et *Psalms*, *Psal.* XCIII, 19: « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae lucificaverunt animam meam. »

23. **ET MISSUS EST ANGELUS DOMINI SANCTUS RA-**

PHAEL, UT CURARET EOS AMBOS, QUORUM UNO TEMPORE SUNT ORATIONES IN CONSPECTU DOMINI RECITATAE, — id est presentate et oblate per Angelos utriusque custodes, imo per S. Raphaelem, ut ipse Tobia asserit cap. XI, vers. 12: « Quando, inquit, orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam Domino. » Hinc Apoc. VIII, 3, dicitur Angelus stesisse cum turribus aureis, coque obtulisse Deo incensum, id est orationes sanctorum « Raphael Hebraice dicitur quasi **רפאל** *rophe* et, id est *medicus Dei, aut medicina et curatio Dei.* Ita S. Gregorius, hom. 34 in *Evang.*, et S. Hieronymus in cap. VIII *Danielis*. Sic Deus ipse vocatur *rophe*, id est medicus, curator et salvator tuus, Graeco *εσθραφαι*; et, id est *medens tibi, et sanans te, Ezodii* XV, 26, *Psal.* XXXIX, 3, et alibi saepe. Raphael ergo est Dei medentis vicarius, executor et operator sanitatis. Unde Ecclesia in officio Michaelis orat Christum:

Angelum nobis medicum salutus
Mitte de caelis Raphael, ut omnes
Sanos aegros, partemque nostros
Dirigat, pariter.

Apud S. Augustinum, *serm.* 226, ait ipse Raphael: « Ego sum minister curacionis, Deus est auctor sanitatis. » D. Hieronymus, loco citato: « Ubi cumque, ait, medicina et curatio necessaria est, Raphael mittitur, qui interpretatur curatio vel medicina Dei, hoc videlicet nominis interpretatione significante, quod in Deo sit medicina vera. » Hebraicus textus paulo infra: « Misit, ait, Dominus Angelum Raphaelem, Principem curacionibus propositum, sive qui sanitatum praeses est. » Unde in Romano Missali, quod anno 1520 Parisiis editum, Missa est de S. Raphaelo, pro aegrotantibus et peregrinantibus.

Porro Hebraeus hoc loco sic habet: *In tempore illo exaudivit est oratio amborum in conspectu spiritus Secenab, et in conspectu throni gloriae Jehovah; oratio quidem Tobiae pro cecitate oculorum suorum; oratio vero Sarae pro humilitatione parentum suorum. Secenab est Spiritus Sanctus, ait R. Elias, ita dictus, quod habitet in sanctis: Exaudivit enim est habitare.*

Graeco Romana habent: *Exaudivit est oratio amborum in conspectu gloriae magni Raphaelis, id est magni Dei, qui summus est Raphael, id est medicus et curator, ut iam dixi; aut, g. d.* Exaudivit est oratio in conspectu Dei, ut vertit Noster, qui est gloria magni Raphaelis. Deus enim omnium Angelorum et hominum est deus et exaltans, juxta illud *Psal.* III, 4: « Tu, Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum. » Aut tertio et optime, *g. d.* Exaudivit est oratio amborum a Deo, in conspectu gloriosissimi magnique Raphaelis, qui eandem divinam maiestatem obtulerat. Esto enim Raphael Tobiae esset praesens, ideoque a Sara absens, tamen absentis praesens ipse videbat et audiebat: imo poterat in rotulo oculi a Tobia avolare ad Saram, indeque revolare ad Tobiam, adeoque ad

Raphael
quis est
qualis.

Deum in cœlum empyreum. Angeli enim sunt cœlerrimi, et instar fulguris e cœlo in terram dilabuntur.

Allegoria. Glossa: « Mystice, ait, per Raphael intelligi potest Dominus noster Jesus Christus, qui dicitur magni consilii Angelus secundum translationem 70, *Isaia* ix. Et venit in mundum ad curandum in utroque sexu genus humanum. » In Græcis porro dicitur paulo signatus nonnulla: *Missus est Raphael, ut ambobus mederetur; ipsius Tobia oblongines abstergeret, et Saram Raguelis filiam daret Tobia, filio Tobit uxorem, et vinciret Asmodeum, malum demonium, quia ad Tobiam pertineret hereditatem illam accipere, id est Saram, que illi velut optima hereditas debebatur, idque quia, ut ait Hebræus: Tobia ius erat propinquitatis, id est propinquitatis iure illam sibi vindicare poterat.*

Raphael et quo Angolum ordine. *Resp. Primo.* Quæres ex qua hierarchia sit Raphael: Dominicus Bannes in *I part.*, *Quæst.* CXII, art. 4, putat esse ex infimo ordine Angelorum, quia ipse videtur fuisse Angelus custos Tobie; Angeli autem custodes sunt ex infimo ordine. Unde S. Thomas, *I part.*, *Quæst.* CXIII, art. 3, ait Michaellem esse ex ordine Principatum, Gabrielem ex ordine Archangelorum, Raphaellem ex ordine Angelorum.

Secundo. *Secundo*, Serarius hic, *Quæst.* II, putat esse ex ordine penultimo, qui est Archangelorum. Nam S. Isidorus, libro VII, *Origenes*, capite v, *Prosper*, part. II *Promis*, cap. xxxix, et alii Raphaellem vocant Archangelum.

Tertio. *Tertio*, alii apud Joannem Eckium, homilia 3 in festo S. Michaelis, censent Raphaellem esse ex ordine Potestatum. Hi enim potestatis suæ imperium in demones exercent, ut fecit hic Raphael, licendo Asmodeum. Alii opinantur eum esse ex ordine Virtutum.

Quarto et optime plures censent Raphaellem esse ex primo ordine Seraphinorum, adeoque esse unum e septem primis Seraphinis. Hi enim proxime assistunt Deo, uti astate se ait Raphael, cap. xii. Ita Gregorius de Valentia, *I part.* in *Quæst.* CXII *D. Thomæ*, *Quæst.* VI, *Viegas*, comment. II, sect. xviii, in cap. xii *Apoc.*, Nazianzenus et Cyrillus, quos citat et sequitur noster Ribadeneira in festo S. Michaelis. Hinc et Missa *Æthiopia* tam Raphaellem quam Michaellem et Gabrielem unum e præstantioribus Angelis constituit. Unde Septuaginta Romana hoc vers. *Raphaellem* vocant *magnum: Coran gloria*, inquit, *magni Raphaelis.*

Hebræi, ut est apud Lyranum, cap. xviii *Genes*, tres Angelos sub virili forma Abrahamo visos, Michaellem, Gabrielem, Raphaellem appellant. *Primum* ad nuntiandum Isaac filii generationem; *secundum* ad impuras urbes flammis diruendas; *tertium* ad curandum Abraham a vulnere circumcisionis missos dixerunt: at refelluntur Hebræi a Testato, cap. xviii *Genes*. Porro Raphael bonæ valetudini præsidet; et ideo missus est ad pelleddam Tobia cæcitatem; hinc nomen ejus

Raphael est præses regum.

sonat, medicina Dei: Michael precibus oblationibusque fidelium, Gabriel hominum præliis præfecti sunt. Toletus in cap. i *Luc.* annotat. 46, agit de Gabriele bellis prefecto, ut D. Hieronymus, cap. viii *Dan.*, ac Rupertus in cap. viii *Apoc.* Rursus Raphael est præses itinerum, duxque proficiscentium; unde in Itinerario Ecclesie ab iis invocatur. Quia de re insigne exemplum ejusdam Aurelianensis peregrini ab hostibus in vasi invocantis S. Raphaellem, et ab eo liberati recenset Petrus de Natali, Episcopus Aquileiensis, lib. IV, cap. cxxi.

Quæres *secundo*, an Raphael proprie fuerit Angelus custos Tobie? Affirmat Dominicus Bannes loco citato. Probat quia Angeli custodis munus est preces offerre Deo; hoc autem fecit Raphael. Rursus ipse Tobiam per totum iter comitatus custodivit, ac omnibus periculis eripuit. Fuit ergo ejus custos. Verum dico cum Serario et Gregorio de Valentia eum non fuisse proprie custodem Tobie: *primo*, quia hic custos est ex nono et infimo ordine Angelorum; Raphael autem est ex primo ordine Seraphinorum; *secundo*, tutelares Angeli ab exorcio vite a Deo hominibus tribuuntur, vel (ut placet nonnullis) a conceptu: at Raphael missus cœlitus fuit, cum Tobias adolescentiæ ageret annos; *tertio*, non fuit præcipuus missus ad juniorem Tobiam regendum tuendumque; sed ad Tobiam patrem sanandum, Saramque a demone liberandam, ut patet cap. xii. Hinc patet responsio ad argumentum; nam non solum Angeli, sed et Seraphini nostras preces Deo offerunt; « omnes enim sunt administratorii spiritus in ministerium missi, » ut ait Apostolus, *Hebr.* i, vers. ult.

Denique sicut Asmodeus est rex demonum et præses luxurie, sic ejus antagonista S. Raphael est Rex Angelorum et præses castitatis et castorum tutelares, uti fuit hic Tobie et Saræ. Unde ipse vel ejus asseclæ S. Thomam Aquinatem catalogo castitatis cinxerunt, uti habet ejus vita, ac S. Equitum quasi castrando, castitatis dono præmiantur, uti refert S. Gregorius, libro I *Dialog*, cap. iv.

Tropologicæ discere hic quanta sit anime dignitas quantaque Dei et Angelorum, etiam Seraphinorum (qualis est Raphael) dignatio, qua dignantur hominum peccatorum, vilium et miserorum tantam, tanque particularem et providam curam gerere, quantum hic gessit Raphael Tobie et Saræ. Lege S. Bernardum in *Psal.* xc, serm. 47, ubi inter cœtera obtupescentis ait: « Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus vis tuis. Constituteant Domino misericordie ejus, et mirabilia ejus filiis hominum. Constituteant, et dicant inter gentes, quoniam magnificavit Dominus facere cum eis. Domine, quid est homo, quia innotuisti ei, aut quid apponis erga eum cor tuum? Apponis cor erga eum, geris pro eo sollicitudinem, curam illius habes. Denique ei mittis

unigenitum tuum, immittis spiritum tuum, promittis etiam vultum tuum. Et ne quid in cœlestibus vacet ab opera sollicitudinis nostre, beatos illos spiritus propter nos mittis, in ministerium custodie nostre deputas, nostros jubes fieri pedagogos. » Et nonnullis interjectis: « Mira dignatio, et vere magna dilectio charitatis, etc. Similia ergo majestas mandavit Angelis, et Angelis suis

mandavit: illis utique sublimibus, tam beatissimis, tam proximis sibi coherentibus, tam familiariter adherentibus, et vere domesticis Dei. Mandavit de te. Tu quis es, Domine? quid es homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam re-putas cum? quasi vero non sit homo putredo, et filius hominis vermis? Sed quid putas mandavit de te? » etc.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Tobia moriturus, uti putabat, filio dat ultima virtutis salutisque monita.

1. Igitur cum Tobias putaret orationem suam exaudiri, ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum, 2. dixitque ei: Audi, fili mi, verba oris mei, et ea in corde tuo, quasi fundamentum, construe. 3. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: et honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: 4. memor enim esse debes, quæ et quanta pericula passa sit propter te in utero suo. 5. Cum autem et ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me. 6. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: et cave ne aliquando peccato consentias, et prætermittas præcepta Domini Dei nostri. 7. Ex substantia tua fac elemosynam, et noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini. 8. Quomodo poteris, ita esto misericors. 9. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. 10. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. 11. Quoniam elemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. 12. Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna, omnibus facientibus eam. 13. Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, et præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. 14. Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo, dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. 15. Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, et merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. 16. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. 17. Panem tuum cum esurientibus et egenis comede, et de vestimentis tuis nudos tege. 18. Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justis constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus. 19. Consilium semper a sapiente perquire. 20. Omni tempore benedic Deum, et pete ab eo ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permanent. 21. Indico etiam tibi, fili mi, dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages civitate Medorum, et chirographum ejus apud me habeo: 22. et ideo perquire quomodo ab eo pervenias, et recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, et restituas ei chirographum suum. 23. Noli timere, fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timerimus Deum, et recesserimus ab omni peccato, et fecerimus bene.

Monita Tobie.

Monita Tobie. Sunt ea numero duodecim. *Primum* est de pietate patri et matri tam in vita quam post mortem exhibenda, vers. 3, 4 et 5; *secundum* de religione erga Deum, vers. 6 et 20; *tertium* de elemosyna, vers. 7 et 17; *quartum* de fuga fornicationis, et

castitate, vers. 13; *quintum* de fuga superbie et humilitate, vers. 14; *sextum* de justitia et mercede operarii juste statim persolvenda, vers. 15; *septimum* de talione, ut nemini faciat id quod sibi fieri nolit, vers. 16; *octavum* de cura pro mortuis, vers. 18; *nonum* de prudentia, ut nil faciat sine consilio viri sapientis, vers. 19; *decimum*, de